

Annales Ekolü'nde ve Türkiye'de Yerel Tarih Çalışmalarında Disiplinlerarası Çalışma Yönteminin Kullanımı (1939-2000)^a

The Use of Interdisciplinary Study Method in Annales School and Local History Studies in Turkey (1939-2000)

Yasemin AVCI^b , Muhammed DAĞ^c

ÖZET	ABSTRACT
<p>Siyasi ve olay tarihin merkez olmasına bir itiraz olarak ortaya çıkan Annales Ekolü, sosyo-ekonomik temalı tarihe ilgiyi artırırken tarihçilik mesleğinde metodoloji anlamında da köklü değişimlerin öncüsü olmuştur. Annales Ekolü tarihçilerine göre her şeyden önce, olaya odaklı tarihçilerin yaptığı gibi tasviri anlatımdan ziyade, tarihçiler soru odaklı ve açıklayıcı olmalı, karşılaştırmalı yöneme başvurmalıdır. Tarihçiler sadece arşiv kaynaklarına değil, tarihin çok çeşitli kaynaklarına yönelmeli, gerektiğinde istatistiksel veri ve analizleri değerlendirmeli, geriye doğru yöntem gibi farklı metotları denemeliler. Annales Ekolü'nde sosyal, ekonomik, kültürel ve zihniyet temalarının benimsenmesi, tarihçilikte farklı disiplinlerden yararlanmayı da gündeme getirmiştir. Annales Ekolü tarihçilerine göre insan ve toplumun tüm faaliyetlerine odaklanılması gereken tarihçiler, tarih dışı disiplinlerin veri ve yöntemlerinden yararlanmalıdır. Türkiye dahil dünyanın pek çok ülkesindeki tarihçiliği etkileyen Annales Ekolü'nün disiplinlerarası çalışmaya yaptığı vurgu önem taşımaktadır. Bu çalışmada, Annales Ekolü'nde ve Türkiye'deki ilk üç kuşak tarihçilerin 103 yerel tarih çalışmasında farklı bilimlerin yöntemlerinin, kavramlarının ve çıktılarının nasıl değerlendirildiği analiz edilmiş, böylece disiplinlerarası araştırmaya verilen önemin niteliği ortaya koyulmaya çalışılmıştır.</p>	<p>The Annales School, which emerged as an objection to the political and event history being the center, while increasing the interest in socio-economic themed history, also pioneered radical changes in the historiography profession in terms of methodology. According to the historians of the Annales School, first of all, historians should be question-focused and explanatory, and use the comparative method, rather than descriptive narration as the event-oriented historians do. Historians should turn not only to archival sources, but also to a wide variety of sources of history, to evaluate statistical data and analysis when necessary, and to try different methods such as the backward method. The adoption of social, economic, cultural and mentality themes in the Annales School brought about the use of different disciplines in historiography. According to the Annales School historians, historians who need to focus on all the activities of people and society should use the data and methods of non-historical disciplines. The emphasis of the Annales School of interdisciplinary work, which influenced the historiography in many countries of the world, including Turkey, is important. In this study, in the Annales School and in 103 local history studies of the first three generations of historians in Turkey, how the methods, concepts and outputs of different sciences were evaluated was examined and thus the importance given to interdisciplinary studies was tried to be revealed.</p>
<p>Anahtar Kelimeler Annales Ekolü, Yerel Tarih, Disiplinlerarası Çalışma, Tarih Metodolojisi, Türkiye'de Yerel Tarih yazımı</p>	<p>Keywords The Annales School, Local History, Interdisciplinary Study, Methodology of History, Local Historiography in Turkey</p>

^a Bu çalışma "Annales Tarih Ekolü ve Türkiye'de Yerel Tarih Yazımı (1939-2000)" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir. Bkz. Muhammed Dağ, *Annales Tarih Ekolü ve Türkiye'de Yerel Tarih Yazımı (1939-2000)*, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli 2020.

^b Prof. Dr. Yasemin Avcı, Pamukkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Email: yaseminavci@gmail.com.

^c Dr. Muhammed DAĞ, Sağlık Bilimleri Üniversitesi TEAH, İzmir, Email: dag_muhammed35@hotmail.com. (Sorumlu Yazar/Corresponding author)

1. Giriş

1929 yılının hemen başlarında yayımlanmaya başlayan “*Annales d'Histoire Économique et Sociale* (Ekonomik ve Toplumsal Tarih Yıllıkları)” başlıklı bir dergi etrafında biraraya gelen Annales Ekolü öncülleri, genel olarak kendi dönemlerine kadar egemen tarihçilik tarzına muhalif olarak ortaya çıkmışlardır. Annalesçılar geliştirdikleri metotlar ve ortaya koydukları yeniliklerle tarihyazımı için çok önemli değişikliklere neden olmuşlardır. Kendilerinden çok daha önce François Simiand (1873-1935), Émile Durkheim (1858-1917), F. Jaskson Turner (1861-1932), Karl Lamprecht (1856-1915), Gustav von Schmoller (1838-1917), Jacob Burckhardt (1818-1897) gibi çeşitli yazarların Leopold Von Ranke (1795-1886) ile birlikte adeta kökleşen geleneksel tarihçilere olan eleştirileri, Annales Ekolü'nün tarihçilikte sergilediği “devrimci ve muhalif” duruşu beslemiştir. Örneğin Simiand'a göre tarihçiler kabilesinin birey, siyaset, kronolojik putları bulunurken ve bu yöndeki tarihçiler nicel metotlarla da ilgilenmezken, tarihin bilim payesine ulaşması mümkün değildir. Durkheim ise tarihin önemini yadsımasa da tarihi yine de sosyolojinin bir yardımcı pozisyonu konumuna yerleştirir. Çünkü kanıtlanabilir gerçeklerle ilgilenmeyen tarih genelde tekil, bireysel veya özel alanlarla ilgilidir. Politik ve birey odaklı tarihin karşısında kültürel tarihi önemseyen Lamprecht, psikoloji, sosyoloji, antropoloji, sanat tarihi gibi disiplinlerin çıkarımlarının tarih için önemini vurguladı. Bu eleştirilerden ve değerlendirmelerden yararlanan Marc Bloch (1886-1944) ve Lucien Febvre (1878-1956), 1930'larda tarihin içerik ve metotlarını zenginleştirmeye çalıştılar.

Annales hareketi içinde yer alan tarihçiler, tarihin konusunun, öznesinin, insan hayatının bütün faaliyetlerini kapsaması gerektiğini belirtmişler ve Rankeci tarihçilikte olduğu gibi tarihin salt siyasal, askeri, savaş ve olayların anlatısına indirgenemeyeceğini ilan etmişlerdir. Diğer bir ifadeyle, Annales Okulu, ülkeler arasındaki ilişkilere, savaşlara ya da önemli siyasi veya askeri kişiliklerin yaşamına odaklanan bir tarih anlayışı yerine (ekolün kuşakları arasında bazı farklılıklar olsa da genel olarak) sosyal ve ekonomik tarihe öncelik veren bir yaklaşımı savunmuşlardır (Çoşkun, 2018: 321). Böylece Annalesçi tarihçiler tarihyazımında iki yönde önemli bir devrime öncülük etmişlerdir. Bunlardan ilki tarihyazımının konularının olabildiğince zenginleşerek çoğulcu hale gelmesi, diğeri ise metodolojide yaratılan yöntem ve tekniklerdir. Annales Ekolü, siyasi tarihi merkeze alan geleneksel egemen tarihçilikte olduğu gibi tarihsel çalışmanın konularını (salt siyasal, ekonomik veya sosyal vb.) tekil olarak değil, bütünsel bir şekilde değerlendirmişlerdir. Böylelikle, mümkün oldukça bütün insan faaliyetlerini dikkate almayı önemsemişlerdir. Bu ise bir yandan kaynakların çeşitliliğini sağlayıp, salt arşiv kaynaklarının değil, insan elinin değdiği ve ulaşılabilen her şeyi tarihin hammaddesi olarak kabul edilmesini sağlarken, diğer yandan tarihinin farklı disiplinlerden yararlanması gerektiğini gündeme getirmiştir. Ekol tarihçileri coğrafya, sosyoloji, antropoloji, ekonomi, iktisat, istatistik, psikoloji, dilbilim vb. bilim dallarının yöntem, teknik ve bazı çıkarımlarının kullanılmasını tavsiye etmiş ve uygulamalarıyla bunu ortaya koymuşlardır. Tarihin genelde en az diğer bilimler kadar bilim olduğunu savunan Annalesçi tarihçiler, bilimselliğin tam olarak sağlanması için tarihin diğer disiplinlerle iş birliği içinde olmasını, diğer disiplinlerin yöntem ve birikimlerinden faydalanmasını önemsemişlerdir. Böylece Annales Ekolü bir yandan tarihsel çalışmanın konusunu en iyi şekilde analiz edip açıklayabilmek, diğer yandan tarihin bilimsel yönünü ortaya koymak için farklı disiplinlerden yararlanmışlardır. Tüm bu yönleriyle Annales Ekolü, Türkiye dâhil dünyanın pek çok ülkesindeki tarihçiliği etkilemiştir.

Bu çalışmada Annales Ekolü ve Türkiye'deki yerel tarih çalışmalarında disiplinlerarası yönetime verilen önemin niteliği ortaya koyulması amaçlanmıştır. Türkiye'de son zamanlarda yapılan bazı önemli araştırmalar ve bilimsel toplantılar haricinde genelde tarih metodolojisi üzerinde yoğun bir

ilginin olmadığı anlaşılmaktadır. Bunun dolaylı ya da doğrudan bir uzantısı olarak özellikle yerel tarih metodolojisi üzerine eğilen araştırmalar da istenilen seviyede olmaktan uzaktır. Genel olarak tarih alanında disiplinlerarası üzerine Türkiye’de yapılan çalışmaların sayısı oldukça sınırlıdır (Katırcı, 2019: 119). Türkiye’de kent, şehir gibi mekânları merkez alan yerel tarih çalışmalarında da özel olarak disiplinlerarası^d çalışma yönteminin işlenirliğinin yeterince ele alınmadığı görülmektedir. Çalışmamızın bu boşluğu doldurmasında katkıda bulunacağı düşünülmektedir. Bu makalede bir nitel araştırma yöntemi olan mülakat ve doküman analiziyle^e Annales tarihçileri ve Türkiye’deki 1., 2. ve 3. kuşak^f yerel tarihçileri tarafından 1939-2000 yılları arasında yazılan, alanda önde gelen, öncü, en çok bilinen kült eserleri incelenmiştir.^g Öncelikle Annales Ekolü’nün kısaca tarihi, ekolde disiplinlerarası çalışmanın hangi derecede önemsendiği, nasıl işlendiği ele alınmış, ardından disiplinlerarası araştırma yöntemi bakımından Türkiye’deki yerel tarih çalışmaları incelenmiştir.

^d Sınırlı da olsa tarih araştırmalarında disiplinlerarası yöntemin önemine dikkat çeken önemli çalışmalar (çalıştay, sempozyum ve bu çalışmaların yayımlanan basımları, ayrıca çeşitli makaleler) yapılmıştır. Bkz. *Sosyal Bilimleri Yeniden Düşünmek Sempozyum bildirileri*, Metis Yayınları, İstanbul, 1998; Ahmet Şimşek (edt), *Tarihçilikte Disiplinlerarasılık: Fırsat mı Sınırlılık mı?*, Yeni İnsan Evi, İstanbul 2021; Ali Çapar, "Osmanlı Devletinde Çocukluk: Kaynaklar, Metot, Tarihsel ve Disiplinlerarası Perspektifler" , *Tarihyazımı* , 3 (1), 2021; Özgün Kabacaoğlu, "Çok Disiplinli Çalışmalarda Osmanlı Yazımına Bir Örnek: Kutsal Roma İmparatorluğu ve Osmanlı, Küresel Emperyal İktidardan Mutlakiyetçi Devletlere" , *Tarihyazımı* , 2 (2) , 2020.

^e Sosyal bilimciler, eskiden insan ve toplumla ilgili gerçekliği pozitivist düşüncenin etkisinde kalarak nedensellik ilkesiyle açıklamaya çalışmışlardır. Ancak gerçekliğe ulaşmanın tek geçerli yönteminin olamayacağı fikrinden hareket eden sosyal bilimciler, fen bilimlerine ait kavramların ve yöntemlerin yanında daha özgün araştırma yöntemleri geliştirmeye başladılar (Yıldırım ve Şimşek, 2018: 31). Pozitivizm ötesi yaklaşımlarla birlikte bilginin oluşturulup düzenlenmesinde ve sunulmasında tek doğru yol ve yöntemin olmadığı kabul edildi. (Altunışık, Çoşkun ve Diğerleri: 2007: 9). Nitel araştırmaya yönelen sosyal bilimciler nesnellikten ziyade “bakış açısını” önemsediler. Olay ve olgulara ait tek bir gerçeklik olamayacağından bu bakış açısı gerekli olmuştur. Nitel araştırmada genellemelerden ziyade ortama göre çeşitlilik gösteren betimlemeler ortaya konabilir. Özetle kıyaslama yapılırsa nicel araştırmada genelleme, nesnel gerçeklik, tek doğru büyük söylemler, nesnelleştirme, niceleştirme, evrensel yasalar, bilginin keşfedilmesi amacı ön plandayken; nitel araştırmada ise durum analizi, öznel gerçeklik, çoğulculuk, görüş açısı, nitelleştirme, duruma özgü bulgular, bilginin yorumlanması ve oluşturulması hedeflenir. Gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı nitel araştırmada araştırılan konuya göre birden fazla yöntem kullanılabilir. Burada araştırmacının etkin katılımcı rolü ve görüşmeler de önemlidir. Nitel araştırmada nitel yöntemlerle toplanan veriler üzerinde bazı sayısal analizler yapmak mümkün olsa da, temel amaç sayılar yoluyla sonuçlara ulaşmak değildir. Asıl amaç araştırılan konuyla ilişkin okuyucuya betimsel bir resim ortaya koymaktır. Nitel araştırmada da sayısallık olsa da bu durum nitel araştırma olma özelliğini yok etmez. Nitel araştırma, probleme bağlı olarak birden fazla araçla betimsel bilgiyi yine tüm zenginliği ve derinliği içinde inceler. Bu bağlamda mutlak anlamda sayısallaştırmaya karşı değildir. Bununla birlikte sayısallaştırmanın tek başına yeterli bir veri analizi ve sunum tekniği olmadığını kabul eder (Bkz. Yıldırım ve Şimşek, 2018: 31-49).

^f Bu çalışmada kuşak kavramının açıklanması önemlidir. Bir kuşağın nereden başlayıp nerede bittiğini kesin olarak saptamanın zorluğunu hatırlatan İngiliz tarihçi Peter Burke (1937-), Annales Ekolü’nü kuşaklara göre ayırırken, ilk kuşağa 1880’lerde doğan Lucien Febvre ve Marc Bloch’u yerleştirir. Bu iki tarihçi aynı zamanda ekolün kurucuları olmasından dolayı aralarındaki 8 yaş farkı önemsizleşir. Burke, ikinci kuşak için 1900’lerde; üçüncü kuşak için ise 1920’lerde doğanları kabul ettiğini ifade eder. Ancak burada dikkat edilmesi gereken nokta, Burke’nin, 1920’lerde doğanları bir uca, 1930’larda doğanları ise diğer uca koysa da yine de bu kişileri aynı kuşak içinde değerlendirmesidir. Daha sonra dördüncü kuşak için de 1940’larda doğan tarihçileri temel alır. (Bkz. Burke, 2017: 122, 163.) Bu çalışmada da benzer bir yöntemden hareketle “genelde” 1915-1920 yılları arasında doğan tarihçiler ilk kuşak, 1935-1940 yılları arasında doğan tarihçiler ikinci kuşak, 1955-1960 yılları arasında doğanlar tarihçiler ise üçüncü kuşak tarihçiler olarak değerlendirilmiştir(Bkz. Dağ, 2020: 5-6).

^g Bkz. Ek-1: Üç Kuşağa Göre Merkez Edinen Yerel Tarih Çalışmaları, s. 24.

2. Kısaca Annales Ekolü'nün Tarihi ve Türkiye Tarihçiliğine Etkisi

1929 yılında Fransa'da ortaya çıkan Annales hareketinin derin kökleri bir yandan gerçeklik peşindeki Yunan ve Hümanist tarihyazımına, diğer yandan insan faaliyetlerinin tümünü önemseyen Aydınlanma dönemi tarihçilerinin anlayışlarına kadar uzanır. Annales'in bu tarihsel köklerinden zamansal olarak uzaklaştıkça sadece Fransa'da değil Almanya'dan Amerika'ya kadar uzanan bir coğrafyada bazı tarihçilerin veya egemen Rankeci tarihçiliğin siyasi olay odaklı anlayışına itirazlardan beslenen tarih yaklaşımlarının Annales'a metodolojide ve konu seçiminde fikir sağladıkları görülür. 20. yüzyılın yaklaşık ilk çeyreğinde Fransa'da yayımladıkları bir dergi etrafında bir araya gelen Lucien Febvre ve Marc Bloch, kendilerinden önceki geleneksel tarihçiliğe karşı durarak, sadece tarihin merkezi konularını değiştirip çoğulcu hale getirmekle yetinmemişler, aynı zamanda yönteminde de köklü değişiklikler meydana getirmişlerdir. Annales Ekolü tarihçileri, gerek tarih disiplini içinden gerekse de başta sosyoloji, iktisat gibi diğer disiplinlerden gelen bilim insanlarının tarih yaklaşımının içerik ve metot seçimlerine yönelik eleştirilerinden beslenmişlerdir. Bu durumun da etkisiyle hem tarihin konularını çoğulcu hale getirmişler hem de tarih çalışmalarında temalarda, zamanda bütünselliği getiren, disiplinlerarası yaklaşımı benimseyen bir akımın öncüsü olmuşlardır. Böylece Rankeci tarihçilik anlayışının egemenliğinden kaynaklı siyasi ve olay tarihin başat ededen ve bu yaklaşımın da önemli bir derecede yansıması olarak sadece belirli arşiv kaynaklarına yönelen, tarih ile diğer disiplinler arasındaki ilişkiyi gereksiz ve yararsız gören tarihçilik pratiği darbe almıştır. Annales Ekolü'yle tarihyazımında sadece disiplinlerarası çalışmanın önemi artmamış aynı zamanda tasviri olay anlatımlı tarih anlayışı yerine sorun odaklı tarih yaklaşımı, uzun vadeye dayalı araştırma, bütünsel tarih, karşılaştırmalı yöntem, salt arşiv malzemelerine bağlı kalmadan tarihin olabildiğince çok farklı kaynaklara yönelmesi anlamındaki kaynak çeşitliliği benimsenmiştir.

Annales'in kurucuları bilimselliğin tam olarak sağlanması için, tarihin diğer disiplinlerle iş birliği içinde olmasını, farklı disiplinlerin yöntem ve birikimlerinden faydalanılmasını, nicel verilerin kullanılmasını ısrarla belirtmişler ve bu metodolojik tutumlarını öncelikle kendi tarih çalışmalarında benimsemişlerdir. Disiplinlerarası çalışmaya verilen önemin bir yansıması veya gereği olarak sadece genel veya ulusal nitelikli tarihçilikte değil, aynı zamanda yerel odaklı tarihçilikte de nicelikselliğe yönelme, grafik ve tablo gibi istatistiksel araçların kullanımı yaygınlaşmıştır. Annales Ekolü'nü oluşturan tarihçiler, tarihçilikte etkili olacak "icatlar"da bulunurken, diğer yandan da Fransa'da yerel tarih çalışmalarına yön verecek kurumlara veya oluşumlara da liderlik etmişlerdir. Lucien Febvre'den itibaren ise, bölgesel veya yerel monografik tarih çalışmalarında bir gelenek haline gelen coğrafi girişler sıklıkla görülmektedir. Ayrıca bu çalışmalarda nicel tarih metodlarının göstergesi olan rakamlar, tablo, grafik ve istatistiksel analizler yoğun olarak yer tutar. Çalışmalarda bütünsel tarihe ulaşma çabası genel bir eğilim olarak görülmekle birlikte yine de daha çok toplumsal ve ekonomik konular ele alınmaktadır. Ancak kendi içlerinde tam olarak homojen olmayan Annalesci tarihçilerinin yerel tarih çalışmalarında da her zaman aynı metodolojik yaklaşımları benimsedikleri düşünülmemelidir. Keza yukarıda genel olarak bahsedilen ekol yöntemleri Annales tarihçilerini genel olarak etkisi altına almış olsa da kuşaklar arasında hatta bir kuşağın kendi içinde konu ve metodoloji seçiminde farklılıklar bulunmaktadır. Bu doğrultuda ilk kuşakta daha çok sosyal ve ekonomik, zihniyet tarihi ön planda iken; ikinci kuşakta Fernand Braudel (1902-1985) ile birlikte zihniyet tarihçiliği geri planda kalmış, daha çok ekonomi ağırlıklı tarih tercih edilmiştir. Üçüncü kuşakta ise tarih; kültür, zihniyet tarihi ile birlikte emek, kadın tarihi gibi pek çok farklı "parçalara" ayrılır. Yerel tarihçilerin de eğilimlerinde metodolojik anlamda mutlak bir geleneksel tutum için olmadıkları anlaşılmaktadır. Le Roy Ladurie, önemli bir yerel tarih

çalışması olan *Les Paysans de Languedoc (Languedoc Köylüleri)* (Paris, 1985)'de araştırmasını “yapı ve konjonktür” olarak ayırmamış, ancak coğrafi girişle başlama, uzun süreli değişimi dikkate alma, bütünsel tarih, nicel metotların kullanımı, diğer disiplinlerin veri, kavram ve yöntemlerinden yararlanma gibi Annales'in genel eğilimlerini yansıtmıştır.

Annales Ekolü, Fransa'da ortaya çıktıktan sonra başta (Polanya, İngiltere, İtalya başta olmak üzere) Avrupa ülkeleri olmak üzere dünyanın pek çok ülkesindeki tarihçilikte etkili olmuştur. Annales etkisi özellikle Avrupa ülkelerinde yaygınlaşırken, Türkiye'deki kimi tarihçiler de bu etkiden uzak kalamamışlardır. Modern ve bilimsel Türk tarihçiliğinin kurucusu olarak kabul edilen Fuad Köprülü (1890-1966), bu yöndeki ilk kıvılcımları atarken, Ömer Lütfi Barkan (1903-1979) da bu etkiyi çalışmalarında yansıtmış, nihayet Halil İnalçık (1916-2016) da tam olarak Annales Ekolü'nün adeta Türkiye'deki temsilcisi olmuştur^h. Barkan bir yandan Annales'in çıkış noktası olan sosyal ve ekonomik tarihin Türkiye'de yaygınlaşmasını sağlayacak çalışmalar üretirken, diğer yandan Annales Ekolü'nün tarihin diğer disiplinlerle işbirliğini önemseyen ve bu disiplinlerin kavram ve yöntemlerini kullanmaya çalışan bir tarz ortaya koyar. Böylece demografi, iktisat gibi disiplinler ile tarih çalışmaları uzlaştırılmaya çalışılır. Osmanlı İmparatorluğu'nun ekonomik, sosyal, demografi tarihine ilişkin en özgün çalışmaları Barkan'a borçlu olduğumuzu (İnalçık, 1978: 70) savunan İnalçık ise Barkan-Köprülü Ekolü'nün hem de Annales Ekolü'nün doğrudan bir temsilcisi olarak genel tarih kapsamında sosyal ve ekonomik tarih çalışmalarında bulunur. Öte yandan öncü yerel tarih çalışmaları olarak değerlendirebilecek önemli eserler kaleme alır ve bu çalışmaların yaygınlaşip daha da gelişmesi için tarihçiler yetiştirir. İnalçık genel olarak, tarih incelemelerini uzun süreli, disiplinlerarası çalışma, karşılaştırmalı yöntem, bütünsel tarih perspektifi gibi Annales'da da önemli olan yazım ilkeleriyle sürdürmüştür.

3. Bilimler Arasında Duvarların Parçalanması: Annales Ekolü'nde Disiplinlerarası Araştırma

Annales Ekolü'yle tarih çalışmalarında siyasi temaların merkezi konumunu yitirerek daha çok sosyo-ekonomik konuların tercih edilmesi, beraberinde yeni tarihsel soruları gündeme getirmiştir. Bu ise farklı disiplinlere başvurmayı gerekli hale getirmiştir. Ancak şu da önemli bir gerçektir ki Annales Ekolü'nden daha önce disiplinlerarası çalışmanın gerekliliği tartışılmıştır. Öyleki Henri Berr'in (1863- 1954) dergisi olan *Revue de Synthèse Historique* tarafından üretilen disiplinlerarası hareket, Annales'in ortaya çıkmasında etkili oldu. Hareket tarihin coğrafya, ekonomi, sosyoloji, psikoloji ve diğer disiplinlerin bulgu ve yöntemlerine açık olması gerektiğini savunmuş, tüm insani ve sosyal bilimlerin yakın işbirliğine dayanan bir tarihçiliği desteklemiştir (Horn, Ritter, 1986: 435-436). Annales'in kurucularını etkileyen, onlara yol gösteren, çeşitli disiplinlerden gelen bilim insanları olmuştur. Kurumsal tarihte Fustel de Coulanges (1830-1889), ekonomik teoride François Simiand sosyolojide Émile Durkheim, coğrafyada Paul Vidal de la Blache (1845-1918) (Trover-Roper, 1972: 468) bu isimlerdendir. Henri Berr, 1900'lerin başında *Revue de Synthèse Historique*'de disiplinler arasındaki engelleri adeta paramparça etmişti. Almanya'da da Karl

^h İnalçık'ın, gerek Annales Ekolü'nün Osmanlı tarih çalışmaları üzerindeki etkisine gerekse de genel olarak Annales Ekolü'ne değindiği önemli makaleleri bulunmaktadır. Bkz. Halil İnalçık, "Impact of the Annales School on Ottoman Studies and New Findings [with Discussion]", *Review (Fernand Braudel Center)*, Winter - Spring, 1978, 69-99; Halil İnalçık, "Fransız Annales Okulu ve Türk Tarihçiliği", *Doğu Batı Makaleler II*, Ankara, 2008. İnalçık bazı makalelerinde de dolaylı olarak Annales'dan bahseder. Bkz. Halil İnalçık-Bülent Arı, "Osmanlı Türk Tarihçiliği Üzerine Notlar", *Uluslararası Askeri Tarih Dergisi*, 87, 2007, 213-247. Halil İnalçık, "Modern Türk Tarihçiliği Üzerine Notlar", *Doğu Batı Makaleler II*, Ankara, 2008.

Lamprecht (1856-1915), coğrafyacı Friedrich Ratzel (1844-1904) ve psikolog Wilhelm Wundt (1832-1920) gibi disiplinlerarası yaklaşımın savunucuları bulunuyordu. Benzer bir yaklaşım, “*Yeni Tarih*” Ekolüyle ilintili olan James Harvey Robinson (1863-1936) ve Harry Elmer Barnes (1899-1968) gibi bazı Amerikalı akademisyenler tarafından savunuldu. Robinson için tarih, insanın yaptığı her şeyi içerir. Başka bir deyişle, toplam tarih. Ayrıca yeni tarih, antropologlar, ekonomistler, psikologlar ve sosyologlar tarafından yapılan tüm keşiflerden yararlanmalıdır (Burke, 1990: 427). 15 Ocak 1929 tarihinde yayımlanmaya başlanan *Annales* dergisinin ilk sayısında, diğer disiplinlerde araştırmada bulunanlarla tarihçiler arasındaki mesafeleri yeren ve disiplinler arası fikir alışverişinin önemini belirten bir duyuru yer alır. Yazıda *Annales d'Histoire Économique et Sociale* (Ekonomik ve Toplumsal Tarih Yıllıkları) dergisi olarak sosyal ve ekonomik tarihte ilk olmadıklarının bilincinde olduklarını, kendilerinden önceki şanlı öncülerini örnek alsalar da, sosyal-ekonomik tarihte kendi ruhlarını, bakış açılarını getirecekleri özellikle vurgulanıyordu (Bloch, Febvre, 1929: 1-2). Marc Bloch ile bu duyuruyu kaleme alan Lucien Febvre için “*disipliner duvarların yıkılması en temel gerekliliktir*”(Burke, 2010: 54). Zaten derginin yayın kurulunda tarihçilerin haricinde coğrafyacı Albert Demongeon, sosyolog Mavrice Halbwachs, iktisatçı Charles Rist ve siyaset bilimci Andre Siegfried gibi isimlerin de yer alması, tarih dışı disiplinlerden neden yararlanması gerektiğinin ve bu durumun tarihe neler kazandıracağıının gösterilmek istendiğini açıklıyordu (Ayan, 2011: 78). Boratav’a göre *Annales* Ekolü tarihçileri, tarihin yeniden canlılığına kavuşması için coğrafya, linguistik, ekonomi, demografi, siyaset bilimi, klimatoloji, psikoloji ve benzeri beşeri bilim dallarının fethedilmesi, hatta boyunduruk altına alınmasıyla mümkün olduklarını düşünmekteydiler. Henri Berr’in “tarih tüm uzmanlık tarihlerin toplamıdır” düşüncesini kabul eden başta Bloch olmak üzere *Annales*çılar, tarihsel çalışmaların da bu geleneksel konularını birleştirmeyi ve ilgili sosyal bilimlere tarihin alt dalları haline getirmeyi amaçlıyordu (Boratav, 2007: 15).

Annales Ekolü, tarih bilimiyle diğer disiplinler arasındaki duvarları parçalayarak, sosyal ve doğa bilimlerden yararlanmayı amaçlamıştır. Braudel yaptığı bir söyleyişide; Bloch ve Febvre’de iktisadı, coğrafyayı, sosyolojiyi, bütün insan bilimlerini kolonileştirme projesi diyebileceği bir “emperyalizm eğiliminin” (Yıldız, 1994: 37) olduğunu belirtir. *Annales* öncüleri için disiplinlerarası çalışma temel metodolojik bir ilkeydi. Bloch ve Febvre, bütünsel tarih için tarihçinin sosyal bilimler, dilbilim, filoloji, karşılaştırmalı edebiyat, folklor, coğrafya ve diğer disiplinlerin bilgisini öğrenmeyi ve bunlara başvurmayı zorunlu görüyorlardı (Lyon, 1987: 200). Bu tarihçiler disiplinler arasındaki engellerin veya sınır çizgilerin yok edilmesini savunurken, bu disiplinler arasında ise tarihe üstünlük tanımışlardı (Boratav, 2007: 15). Febvre için “*disipliner duvarların yıkılması en temel gerekliliktir...[Annales dergisinin işlevi] coğrafyacılara, ekonomistlere, tarihçilere, sosyologlara vb. arasında bağlantı kurmayı üstlenme*” (Burke, 2010: 54) olacaktır. 1990’daki makalesinde Burke, ilk nesil *Annales*çılarının, daha geniş ve daha disiplinlerarası bir tarih arzusuyla, politik tarihin egemenliğini bozulmasını ve ekonomik, sosyal, zihniyet tarihin güçlenmesini istediklerini aktarır (Burke, 1990: 421).

Annales’ın önemseydiği tarihin bugünden kopuk olmayan bir şekilde ele alınma anlayışı da disiplinlerarası çalışma yöntemini bir yanıyla zorunlu kılmıştır. Zira bugünün problemleri ile ilgili bir tarihsel araştırma sosyoloji, psikoloji, istatistik vb. gibi sosyal ve beşeri bilimlerin veri, kavram ve yöntemlerine başvurulmasını gerektiriyordu. Bloch için, gerektiğinde bir şair, bir psikolog gibi de olması gereken tarihçi, tarihi hareketlilik içinde yerleştirmeli, güncel olan olgularla anlayabilmelidir (

Bloch, 1985: 15).ⁱ Amacının toplumsal yapının bağlantılarıyla birlikte çözümlenmesi olduğunu düşünen Bloch'da geçmiş-bugün diyalektik bir etkileşim halindedir. Bloch'un disiplinler arası övgüsü somut olarak çalışmalarına da yansır. Örneğin Norveç'teki Norman şeflerin mezarları, kadırgaları, sandalları zikredilirken yer adları biliminden de yararlanır. Ortaçağ dünyasının sosyolojik açıdan bir açıklama modeli olarak görülen *La Société Féodale (Feodal Toplum)* (Paris, 1982) eserinde Bloch, sadece sosyolojiden değil dilbilimden de faydalanır (Bloch, 1982: 83). Hukuk, psikoloji bilimine başvurduğu gibi zaman zaman diğer disiplinlere ya da bu disiplinlerin konularına da az çok değinir. *Tarihin Savunusu veya Tarihçilik Mesleği* (Paris, 1952) başlıklı eserinde disiplinlerarası metoda önem veren Bloch, bunu çeşitli örneklerle gösterir. Örneğin tanıkların güvenilirliği konusunu derinleştirirken, kendi ifadesiyle “henüz yeni bir disiplin” olan psikolojinin, konuyla ilgili bir deneyini aktarır. *Feodal Toplum*'da ise tarihsel psikolojiyle yani “duygu ve düşünce tarzlarıyla” uğraşır (Burke, 2010: 59). Bloch'a göre, psikolojik bir çözümleme olarak denilebilir ki yaşama ve insanın acılarına karşı bir duyarsızlığın olduğu bu zamanda feodal dönem savaşçısı hiç de ince ve nazik bir savaşçı değildir (Bloch, 1982: 416). *Feodal Toplum*'da diğer disiplinlerden de faydalanma yoluna giden Bloch, kolektif bilinç, kolektif hafıza, kolektif tasavvur gibi sosyolojik kavram ve yöntemleri öylesine kullanır ki, bu onun en Durkheimci eseri olarak da kabul edilir. Durkheimci araştırmaların merkezi temalarından biri olan toplumsal kaynaşmayla uğraşır (Burke, 2010: 59-60). Bloch doğrudan sosyolojiden de alıntılarda bulunur. Mülkiyet hukukunda “sosyolojiden ünlü bir formülü ödünç” alır (Bloch, 1982: 176). “Sınıflar ve Siyasal Örgütlenme” başlığı altında Bloch, toplumsal örgütlenmeyi ele alır. Soylular ile senyörler sınıfını temel nitelik farklılıklarına, davranış kurallarına, şövalyelik törenlerine, soyluluk içindeki sınıf farkları içinde iktidar ve mevki hiyerarşisine yoğunlaşır. “*Bloch, büyük ölçüde linguistik araçlara başvurarak feodal toplumun görünümü bütünsel olarak sergilemiştir*” (Boratav, 2007: 16).

2. Dünya savaşından sonra 1946 yılında Annales Ekolü dergisinin başlığının değişmesi de disiplinlerarası çalışmalara verilen önemle yakından ilgilidir. Dergi, *Annales d'Histoire Économique et Sociale (Ekonomik ve Toplumsal Tarih Yıllıkları)* başlığı yerine *Annales: Economies, Societes, Civilisations (Yıllıklar: Ekonomiler, Toplumlar ve Uygarlıklar)* başlığına geçer. 2. Dünya savaşının hemen bitiminde Febvre, yazdığı “Yeni Annales'in Manifestosu (Manifeste des 'Annales' Nouvelles)” başlıklı makalede (Febvre, 1946: 1-2), “artık Annales'in yeni bir iklimle, yeni bir başlıkla ve form ile” de devam edeceğini ifade eder (Febvre, 1992: 51). Annales'daki tarih teriminin ortadan kalkması, diğer toplumsal bilimlerle yakınlaşma çabalarına gösterilen özel önemi yansıtıyor ve çağdaş özlemlere uyumun zorunluluğunu hatırlatıyordu (Dosse, 2007: 93). Febvre için disiplinlerarası bir yaklaşımın zorunlu olduğu aktif bir tarihçinin ilkesidir. “*Sınırlara ve bölümlenmelere tahammülü olmayan bir tarih...Tarihçiler coğrafyacı da olur, hukukçu da olurlar, hatta sosyolog ve psikolog da olurlar.*”(Burke, 2007: 20)”. Febvre, “Vers une Autre Histoire (Başka Bir Tarihe Doğru)” makalesinde de, tarihe duvarlar koyulmasını, diğer disiplinlerle alışverişte bulunmamasına yol açan yaklaşımların karşısında durur. Tarihin tanımlamasının bir bilim olarak tarihi bir hapishaneye dönüştüreceğini oysa diğer tüm bilimler gibi tarihin de özgürlüğe ihtiyacı olduğunu düşünen Febvre, sosyoloji, coğrafya, etnoloji veya tarih arasında alanların, konuların paylaşılmasına itiraz eder (Febvre, 1949: 232). Sadece kaynaklar değil de konularıyla tarihin bütünselliğe ulaşması gerektiğini düşünen Febvre'e göre tarih ile diğer sosyal bilimler arasında işbirliği olmalıydı. Tarihe bütünsel olarak bakmayan, disiplinlerarası bakışı önemsemeyen tarihçilik iyi bir tarihçilik örneği değildi (Sönmez, 2010: 71). Febvre, 1942 yılında yayımladığı çalışmasındaⁱ

ⁱ Eserin Fransızca baskısı için Bkz. Marc Bloch, *Apologie Pour L'histoire ou Métier d'Historien*, Librairie Armand Colin, Paris 1952.

^j Bkz. Lucien Febvre, *Le Problème de L'Incroyance au XVIe Siècle- La Religion de Rabelais*, Paris, 1947.

François Rabelais'in (1483-1553) ateist olmadığını izah ederken o dönemde var olmayan sözcüklerden ya da var olup da anlamları çok farklı olan kelimeleri (soyut, somut, mutlak, göreceli gibi) analize tabi tutarken dilbilimden yararlanır. Febvre'nün eseri, tarihsel sosyoloji alanındaki bazı tartışmalarla sona eriyordu (Burke, 2010: 66). Tarih üzerine bir düşünme olarak değerlendirilebilecek *Uygurluk, Kapitalizm ve Kapitalistler* başlıklı çalışmasında^k da Febvre, metodoloji olarak konusunda zengin önerilerde bulunmaktadır. Arkeologlara, etnologlara hatta mühendislere dahi göndermelerin bulunduğu eserde disiplinlerarası çalışma önemli görülür. Uzmanlaşma ötekileştirilip yadsınmasa da “her şey bütünsel ağlarla” birbirine bağlı olduğundan “disiplinlerarasındaki duvarlara” bir kez daha şiddetle itiraz edilir (Febvre, 1995: 124-127). “Uygurluk, bir kelimenin ve bir fikir grubunun evrimi”, “kapitalizm ve kapitalist-kelimeler ve şeyler” gibi kelime ve kavramlara dair linguistik analizlerde bulunulur.^l Dilbilimden yararlanan Febvre, dilsel araştırmalar tarihçilerin terimleri daha açıklayıcı olarak kullanmasını sağladığından sözcüklere dayalı araştırmaların tarih için önemli olduğunu düşünür. Tarihçiye göre iki bölge veya yerleşim yeri arasındaki farklılıklar ve benzerlikler, geçişler (savaşlardan sonraki değişimler) *dialectology (bölgesel diller bilimi)* ile anlaşılabilir (Febvre, 1906: 176-180). Annales'ın ilk kurucuları ve Febvre'nin doğrudan mirasçısı Braudel, kurumsal olarak da disiplinlerarası çalışmaların güçlenmesi için çalışıyordu. Üniversitelerde ve çeşitli kurumlarda, bilimsel nitelikli örgütlerde bu yönde çabalarda bulunuyordu. Braudel, önemli pozisyonlarda bulunduğu bu faaliyetlerden önce disiplinlerarası çalışmanın ne kadar önemli olduğunu 1958'de yazdığı “Histoire et Sciences Sociales: La Longue Druée (Tarih ve Toplumsal Bilimler: Uzun Süre)” makalesinde açıklıyordu. Öncelikle toplumsal bilimlerin işbirliği içinde olmamaları takdirde gelişemeyeceklerini düşünen Braudel, tarihin diğer toplumsal bilimlerden çok şey öğrendiğini, tarihin de toplumsal bilimlere çok şey öğretebileceğini ifade eder (Braudel, 1958: 725-726). Braudel, *Grammaire des Civilisations (Uygurlukların Grameri)* (Paris, 1993)'nde kendi tarih programını açıklar. Buna göre “yeni tarih programı” interdisiplin olacaktır. Coğrafya, demografi, iktisat, toplumbilim, antropoloji, psikoloji gibi birbirlerine uzak olmayan sosyal bilimlerle dünün ve bugünün dünyası anlaşılabilir hale gelebilecektir (Braudel, 1993: 25). Braudel'e göre, toplumsal bilimler kendi sınırları içinde kalıyor gibi görünseler aslında sürekli birbirlerinin sınırlarını ihlal etmektedirler (Braudel, 1958: 726). Tarih de dâhil tüm toplumsal bilimler birbirlerinden etkilenip benzer dili konuşurlar (Braudel, 1958: 734). Bununla beraber disiplinler arası alışverişte tarihin bir üstünlüğü bulunmaktadır. Zira tüm toplumsal bilimleri koşullayan şey zaman olduğundan tarih merkezi bir konumdadır. “Zaman, süre ve tarih kendini tüm beşeri bilimlere filen dayatır ya da dayatması gerekir” (Braudel, 1958: 103). Her şeyi birbirine bağlı ve ilintili gören Braudel'in tarih yaklaşımında da her şey birbirini etkiler. Kendi aralarında parçalanmış, beşeri ve sosyal problemleri de kendi aralarında bölüşen, adeta bu problemlerin arasına sınır duvarları çizen tarihçilik anlayışı, Braudel'in savunduğu tarihçiliğin tam karşısındadır. Braudel'e göre, toplumsal bilimleri oluşturan disiplinlerin hiçbiri tek başına evreni tanıyamaz. Disiplinlerarası çalışma ise tüm disiplinlerde uzmanlaşmak değil, farklı disiplinlerin gerekli yöntem, araç ve çıktıları kullanabilmektir. Tarih ile sosyolojinin hem konu hem de metodoloji olarak yakınlığını vurgulayan tarihçiye göre, sosyolog tarih araştırmalarında kendi malzemeleriyle, aletleriyle, kelimeleriyle ve sorunlarıyla karşılaştığından yabancılaşma çekmez

^k Türkçe olarak da basılan bu eser, Febvre tarafından ilk defa 1952 yılında yayımlanan “*Compats pour Histoire*”nin içerisinde yer alan seçilmiş makalelerinden oluşmaktadır. Febvre, bu çalışmada 1906 ile 1952 yılları arasında yazdığı 33 makalesini toplarken aynı zamanda 1930'ların çok önemli 11 entelektüelini de anlatır. Bkz. Lucien Febvre, *Uygurluk, Kapitalizm ve Kapitalistler*, (çev. M. Ali Kılıçbay), İstanbul 1995.

^l Febvre, “*teknikler tarihi üzerinde düşünceler*” kısmında teknik faaliyetlerin diğer insan faaliyetlerinden soyutlanamayacağına vurgu yaparak, etnologların, arkeologların hatta mühendislerin tarihçiler için önemini hatırlatır (Febvre, 1995: 125).

(Braudel,1992: 88-106). “Yapıların ve yapı gruplarının bitmez tükenmez tarihi”olan “uzun süre”de tarihçi ile sosyolog birleşir (Braudel,1992: 112). Braudel, tarihin iktisattan *devreler, ara devreler, devrevi hareketler (safhaları beş, on, yirmi, elli yıla kadar uzanmaktadır)* gibi pek çok kavram aldığından da bahsederek (Braudel,1992: 125) sadece sosyolojiyle değil, coğrafya, nüfus bilimi, iktisatta da özel vurgu yapar. Coğrafyayı eserlerinde önemli bir oranda yer veren Braudel’e göre yine de coğrafi belirleyicilik her şeye tek başına egemen değildir. Afrika kıtasında olduğu gibi, coğrafya, tarihin önüne geçmektedir. Coğrafya tek başına yeterli olmasa da gene de daha anlamlıdır (Braudel,1992:153-154). *Civilasiton Matérielle, Économie et Capitalisme, XVe –XVIIIe Siecle (Maddi Uygarlık Ekonomi ve Kapitalizm 15-18. Yüzyıllar)* eserinde ise bütünselliğe ulaşma çabasının da bir sonucu olarak pek çok disiplinden yararlanır. Bu önemli çalışmanın *Les Structures du Quotidien (Gündelik Hayatın Yapıları)* başlıklı ilk cildinde antropoloji, sosyoloji, iktisat ve zaman zaman psikoloji disiplinlerinin yansımaları bulunur. Özellikle iktisattan ve coğrafya yararlanan Braudel, psikoloji, biyoloji, sosyoloji ve antropolojiye de yönelir. Çalışmasında ekonomi, ticaret ve nüfus alanlarında istatistiğe başvuran Braudel, örneğin “*Le Poids du Nombre (Sayının Ağırlığı)*” bölümünde “*Dünya Nüfusu-İcat Edilmesi Gereken Rakamlar*”^malt başlığıyla çeşitli nüfus analizlerinde bulunur. “*Takas sistemini*” (Braudel, 1979a: 391) açıklarken de sık sık Adam Smith’den (1723-1790) alıntılarda bulunur. Braudel, mısır bitkisinin tarihsel köküne yolculukta bulurken zaman zaman arkeolojiden; hastalıklar konusunu ele alırken de tıptan faydalanır (Braudel, 1979a: 240). Coğrafyayı tarih çalışmalarının merkezine yerleştiren Braudel, bu eserde de coğrafyacılarla, etnologlarla diyalog halindedir. Araştırmada sadece beşeri ve sosyal bilimlerde değil aynı zamanda tıp, mühendislik, fizik gibi bilimlere de yönelir. Japonya’da pala yapımı veya “*Anahtar sorun: enerji kaynakları*”nda mühendislik biliminden dahi çeşitli alıntılarda bulunur. Çin’deki değirmenlerin evrimleşmesini açıklarken, iktisat ile olan yoğun diyalogunun nedenini bütünsel tarihe verdiği önemden kaynaklandığını hissettirir. Braudel’e göre tarihsel yazımda kesin olarak iktisat ile siyaset, toplum, kültür arasında duvarlar oluşturulamaz (Braudel, 1979b:36). Eserde devreler, trendler, junglar, korelasyonlar, ara devreler, depresyon ve stagnasyon, dalgalanmalar, yüzyıllık trendler, kondratieff, GSMH, enflasyon vs gibi iktisatçılardan ve ekonomistlerden kavramlar ve konular kullanılır. Braudel’in varisi Emanuel Le Roy Ladurie (1929-) de disiplinlerarası çalışmaya önem vermektedir. *Le Carnaval de Romans (Romans Karnavalı)*ⁿ başlıklı eserinde Le Roy Ladurie’nin özellikle nüfusbilimi ve sosyoloji ile kurduğu ilişki önem taşır. “*Nüfusbilimden sonra sosyoloji*”ye (Ladurie, 2002: 10) yönelen yazar, Romans kent cemaatini çeşitli kesimlere ayırır. Sosyal tabakalaşmaya ve sınıfsal yapıya yönelik çözümlerini “*hızlı sosyolojik ufuk turu*” (Ladurie, 2002: 32) olarak kabul eder. Ladurie, isyanın sosyolojisini açıklayabilmek için çeşitli modelleri kullanır. Sosyolojik izahlar aynı zamanda niceliğe dayalı istatistiksel verilerle birlikte de oluşturulur. Romans’taki veba salgınında ölümler ve bu ölümlerin sosyal hayatta yarattığı etkiler (dul kadınların hemen evlenme eğilimleri gibi), geniş aileler, ailelerin hizmetçilerinin olup olmadığı, vergi mükellefleri, gayrimenkul sahipliğinin sosyal tabakalara göre yayılım oranları vb. konular ele alınır. Le Roy Ladurie, “*İnsan Yokken Tarih*” makalesinde de tarihsel coğrafyanın önemine dikkat çekerken buzul bilimi, meteoroloji, dendroklimatoloji, klimatoloji, arkeoloji gibi bilimlerin tarih için önemini vurgular (Ladurie, 2007: 223-225). İsraili tarihçi Michael Harsgor’a göre (1924-2011), Emmanuel Le Roy Ladurie, iklim biliminin tarihin bir yardımcı bilimine nasıl dönüştürülebileceğini açıkladı. Ladurie, önemli bir eseri olan *Les Paysans de Languedoc*

^m *La Population du Monde: des Chiffres À Inventer.*” (Bkz. Braudel, 1979: 17).

ⁿ Emanuel Le Roy Ladurie, *Le Carnaval de Romans. De la Chandeleur au Mercredi des Cendres 1579-1580*, Paris, Gallimard 1979. Eserin Türkçe çevirisi için Bkz. Emanuel Le Roy Ladurie, *Romans Karnavalı- Mumlar Bayramında Küller Çarşambası’na 1579-1580*, (çev. M. Ali Kılıçbay), Ankara 2002.

(*Languedoc Köylüleri*)'le (Paris, 1985) birlikte, zoocoğrafya, meteoroloji ve topoğrafyanın tarih araştırması için yararlı olduğunu ortaya koydu (Harsgor, 1978: 4). Georges Duby'in (1919-1996) 11. ve 12. yüzyıldaki Mâconnaise bölgesini bütünsel olarak incelediği eseri de önem taşır. Ortaçağ dönemini çalışan Duby aynen Bloch gibi sadece arşiv belgelerine bağlı kalmamış, Ortaçağ tarih çalışmalarının kaynağı olarak pek kabul edilmeyen ikonografik (görsel), arkeolojik kaynakları ve saha çalışmalarını kullanmıştır. Diğer disiplinlerden de faydalanan Duby, özellikle ilkel toplumlara has olduğu ileri sürülen antropolojinin bilimsel yöntemlerini de Ortaçağ tarihine uygulamıştır (Anaç, 2016: 6). Diğer bir bölgesel tarih çalışması olan Pierre Goubert'in (1915-2012) *Beauvais et Le Beauvaisis*^o başlıklı tezinde de farklı disiplinlerden yararlanılır. Bu çalışmada Goubert de daha sonra birçok bölgesel monografilerin temelini oluşturan erken modern Fransa'nın tarihçisi olan Jean Meuvret'in (1901-1971) "Les Crises de Subsistances (Maişet-Geçim Krizi)" adlı çalışmasından etkilenmişti.^p İkinci bölümde yazar, Fransız sosyolog ve ekonomist François Simiand'ın B-evresinin yerel bir örneği mahiyetinde 1600-1730'a kadar uzanan "uzun" bir on yedinci yüzyıl süresince fiyatlar, üretim ve nüfus konularındaki kısa süreli ve uzun süreli dalgalanmaları ele alır. Burada fiyat ve nüfus hareketlerini yan yana getirip ekonomik değişimin insanlar üzerindeki sonuçlarını tartışır (Burke, 2010: 107). Modern öncesi dönemdeki kırsal ekonomiye odaklanan doktora tezinde^q René Baehrel, tarımsal fiyat hareketleri, 17. ve 18. yüzyıllarda Basse-Provence'de kırsal ekonominin gelişimine, fiyat hareketlerin nedenlerine (üretim, talep vb.) odaklanır. Eserinde toplumsal yapılar, kurumlar, zihniyet, siyaset, ekonomik ve sosyal durum ile konjonktürel süreçler arasındaki ilişkiler hakkında tartışmalar yansır (Louis, 1962: 584). Ladurie'ye göre bu eser Fransa kırsal kesiminin tarihçilerini meşgul eden soruların çoğunu ele almaktadır. Baehrel (1904-1993) eserde günümüzün 3. dünya ülkelerinin de sorunları olan konularla uğraşır. Buna göre ekonomik ve sosyal gelişmelerin nasıl gerçekleştiği, nüfus ve üretimin hangi oranlarda-ritimlerde yükseldiği, sanayiye nüfuz etmemiş geleneksel bir kırsal toplumun gelişmesinde ne tür durumların yaşandığı sorgulanır (Ladurie, 1965: 1269). Yazarın demografi, iktisat, ekonomi gibi disiplinlerin kavramlarına yöneldiği eserde çok sayıda tablo ve grafik kullanılır. Çalışmada özellikle fiyat hareketi, gelir, satın alma gücü, ücretler, fiyat-ücret ya da fiyat-gelir oranına değinilirken rakamlar da sıklıkla kullanılır. En nihayetinde yazar "*temelde, fiyat oluşumunun tarihi gizemini aydınlatmak*" ister (Ladurie, 1965:1269). Baehrel, uzun süreli olarak nominal fiyat artışlarına değinir. Fiyatlardaki hareketlilik incelenirken özellikle Labrousse ve Simiand'ın A ve B eğrileri kullanılır. Tarım, ticaret, ekonomi durumundan sosyal görünüme kadar bütünsel bir bakış açısında olan yazar, iklimin ve coğrafyanın etkisini de es geçmez. "*Son iki yüzyılın en dikkat çekici 1778-1784 yılları arasındaki sıcak ve kuru döngünün ekonomik tarih için önemini hatırlamak gerekir*" (Ladurie, 1965: 1274). Yazar demografinin de adeta ekonomiye itaat ettiği sonucuna varır. Bütünselliğe dayattığı ilişki analiz çalışma için adeta zorunludur.^r

^o Bkz. Pierre Goubert, *Beauvais et Le Beauvaisis de 1600 À 1730 Contribution À L'Histoire Sociale de La France du XVIIe Siècle*, Paris, 1960.

^p Makale için Bkz. Jean Meuvret, "Les Crises de Subsistances et La Démographie de La France d'Ancien Régime", Année 14-4, 1946. Maişet krizi kavramını açıklayan Meuvret, XIV. Louis döneminde Fransa'da bu krizlerin sıradanlaştığını savunmuştu. Tahıllardaki fiyat atışının ardından ölüm oranlarında artış ve doğum oranlarında azalış oluyordu. Sonra ağır ağır bir düzelmeye görülüyor ve sonra yine bir kriz patlak veriyordu (Burke, 2010: 106).

^q Bkz. René Baehrel, *Une Croissance: La Basse-Provence Rurale De La Fin Du Seizième Siècle À 1789 Essai D'économie Historique Statistique*, Paris, 1961.

^r "Evlenme için adaylar dalgalanmalara, ekonomik koşullara itaat ediyor; ekonomik kriz dönemlerinde pek çok kişi evlenmemekte veya geç vakitte evlenmekte, tasarruf veya güven eksikliği nedeniyle uzun süredir evlenme konusunda tereddüt etmektedirler..." (Bkz. Ladurie, 1965: 1276).

Özetle, genel veya yerel nitelikli tarih çalışmalarında Annales, sorun odaklı tarih haline dönüştürdüğü tarihsel konuları en iyi şekilde sentezlemek ve belirli tarihsel açıklamalarda bulunmak için farklı disiplinlerin kavram, teknik ve yöntemlerine başvurmuştur. İnsan faaliyetlerin çoklu ve karmaşık yapısı, Annales Ekolü'ne göre farklı disiplinlerin yöntem, kavram ve bilimsel çıktıları ele alınarak açıklanabilir. Annales Ekolü'nün temel çıkış noktalarının başında yer alan disiplinler arası çalışma yöntemine verilen önemin Türkiye'deki yerel tarih çalışmalarında ne derecede önemsendiği dikkate değer bir husustur.

4. Türkiye'de Yerel Tarih Çalışmalarında Disiplinlerarası Çalışma Yöntemi

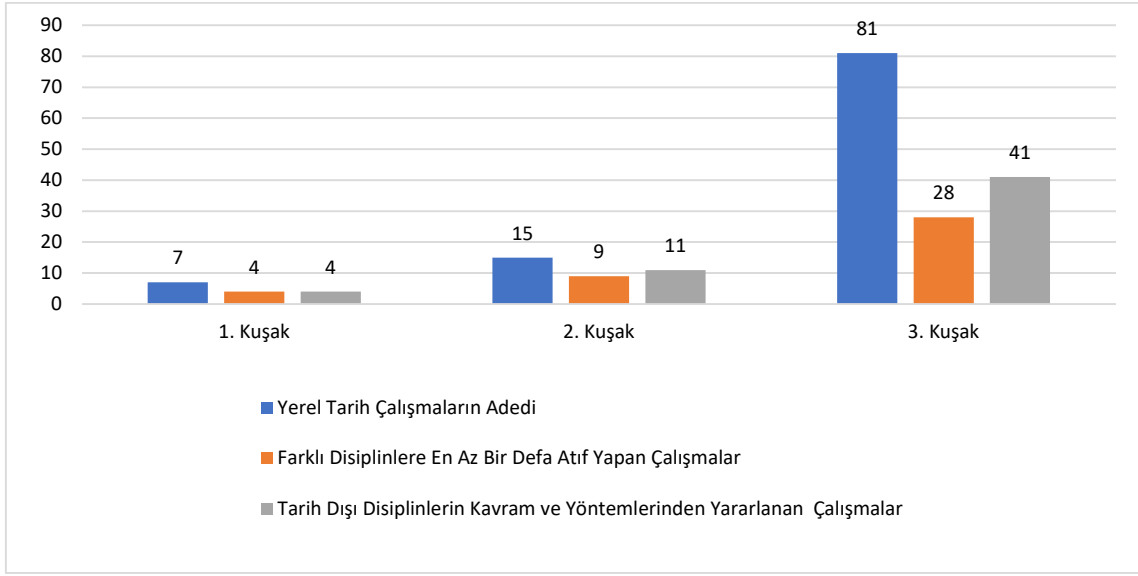
Batı dünyasından farklı siyasal, kurumsal, kültürel altyapılara; sosyal ve ekonomik gelişmelere sahip olan Türkiye'de yerel tarihçiliğin başlangıcı ve gelişimi de farklı olmuştur. İlk önemli yerel tarih çalışmalarının 19. yüzyıl sonlarında yazıldığı Türkiye'de bölgesel tarihle ilgili merakın oluşması, yöresel tarih konusunda rehber çalışmaları gibi çeşitli ihtiyaçların doğması, belediye, Tarih-i Osman Encümeni, Halkevleri gibi çeşitli kurumların kurulduktan sonra yerel tarih çalışmalarını desteklemesi önemli yerel tarih çalışmalarının meydana çıkıp gelişmesinde etkili olmuştur. Cumhuriyet döneminde Halkevleri'nin bölgesel tarih çalışmalarına verdiği destek yerel tarih çalışmalarının sayısını artırmıştır. Türkiye'de kent tarihi yazımı konusunda özellikle 1980'li yıllardan itibaren, batıdaki gelişmeler ile kıyaslanmayacak ölçüde olsa da nitelik ve nicelik bakımından önemli gelişmeler kaydedilmiştir. 1990'lardaki niceliksel anlamda "üniversite patlamasına" bağlı olarak artan tarih bölümleriyle (Özel ve Çetinsaya, 2002: 14-28) lisansüstü tezlerin de sayısı yükselmiş ve kaza, sancak, şehir tarihi gibi başlıklar altında üniversitelerde yerel tarih çalışmalarının niceliği artırmıştır. Niceliksel olarak artan yerel tarih çalışmalarının çeşitli özelliklerle beraber disiplinlerarası araştırma bakımından nitelikselliği de önem taşımaktadır.

Türkiye'deki bilimsel ve akademik tarihçiliğin öncüllerinden olan ve aynı zamanda Annales Ekolü'nü ülkeye adeta tanıtan, metodolojik anlamda ekolün etkilerini ülkeye aktaran Fuad Köprülü, Ömer Lütfi Barkan, Mustafa Akdağ, Halil İnalçık gibi tarihçiler^s disiplinlerarası metodu çalışmalarında önemsemişlerdir. Bu tarihçiler, kendilerinden sonra gelen tarihçileri metot ve içerik olarak çeşitli açılardan etkilemişlerdir. Disiplinlerarası nitelik taşıyan araştırmalara verilen önemin yerel tarih çalışmalarına da yansıyor yansımadığı tartışmalıdır. Bu bağlamda bu çalışmada Türkiye'de ilk üç kuşak tarihçiler tarafından genel olarak 1939-2000 yılları arasında yazılan 103 yerel tarih eserinin tarih dışı disiplinlerden yararlanıp yararlanmadığı sorgulanmıştır. İlk üç kuşak yerel tarih araştırmalarında disiplinlerarası yönteminin varlığını ölçmek için çeşitli maddeler dikkate alınmıştır. Öncelikle üç kuşak yerel tarih araştırmalarında hangi disiplinlere atıfta bulunulduğu ele alınmıştır. Yerel tarih çalışmalarında tarih dışı farklı disiplinlerin kavram, terim ve yöntemlerinden yararlanıp yararlanmadıkları, bu disiplinlerin eserlerine doğrudan doğruya yer verilip verilmediği de tespit edilmeye çalışılmıştır. Zira yerel tarih çalışmalarında disiplinlerarası yöntemin varlığını ortaya koymak için, farklı disiplinlere yapılan atıflar kadar, bu disiplinlerin kavramlarından, tekniklerinden ve yöntemlerinden yararlanıp yararlanmadığını belirlemek de önem taşımaktadır.^t Çünkü bazı yerel tarih çalışmalarında tarih dışı disiplinlerden bahsedilse de bu disiplinlerin kavram, terim ve yöntemlerine başvurulmamıştır. Dolayısıyla tüm bu hususların birlikte değerlendirilmesi

^s Türkiye'de tarihçilikte Annales etkisi için Bkz. Muhammed Dağ, *Annales Tarih Ekolü ve Türkiye'de Yerel Tarih Yazımı (1939-2000)*, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Denizli, 2020.

^t Yerel tarihçilikte interdisiplinerliğin şart olduğunu belirten Mehmet Genç'e göre yerel tarihçi coğrafya, urbanizm, demografi, iktisat, antropoloji gibi bilimlere tanınmalıdır. Yerel tarihçi disiplinlerarası çalışmazsa çoğu zaman tekrara düşebilir. (Mehmet Genç, kişisel görüşme, 22 Ekim 2016)

gerekmektedir. Özetle tüm bu hususlar dikkate alınarak birinci kuşaktan hemen sonra ikinci ve üçüncü kuşak tarihçilere ait yerel tarih araştırmaları analiz edilerek genel senteze varılmıştır.

Grafik 1: Türkiye’deki Üç Kuşak Yerel Tarih Çalışmalarında Farklı Disiplinlerden Yararlanılması^u

Grafik 1’de üç kuşak yerel tarih araştırmalarında^v tarih dışı farklı disiplinlere (coğrafya, sosyoloji, arkeoloji, ekonomi, iktisat, antropoloji gibi) en az bir defa atıfta bulunan çalışmalar gösterilmektedir. Ayrıca yine farklı disiplinlerin kavramlarından veya yöntemlerinden yararlanan yerel tarih araştırmalarının sayıları da belirtilmektedir. Buna göre sosyoloji’den “sosyo-kültürel doku”, “sosyal statü, sosyal tabakalaşma”, “sosyal dayanışma”, “sosyal sınıf”, “sosyal baskı”, “kültür dinamikleri”, “sosyal hiyerarşiler”; coğrafya’dan “boylam”, “enlem”, “metamorfik kütleler”, “sıcaklık değeri”, “köy altı”, “tektonik çöküntüler”, “morfoloji”, “landşaft”; arkeolojiden “kazı”, “yüzey araştırmaları”, “dorik başlık”, “sunak”, “nekropol”, “akroterler”; iktisat veya ekonomiden “enflasyon”, milli gelir”, “devalüsyon”, “revalüasyon”, “fiyat endeksi”, “genel trendler”; istatistikten “aritmetik ortalama”, “medyan”, “mod”, “histogram” gibi kavramların yerel tarih çalışmalarında yer alıp almadıkları sorgulanmıştır. Ayrıca yerel tarih çalışmalarında farklı disiplinlerin yöntemlerine göre analizlerde bulunup bulunmadıkları araştırılmıştır. Örneğin ekonomi disiplinde gelir dağılım adaletsizliğini gösteren eğri olarak kabul edilen “lorenz eğrisi”ni Hilmi Demircan, *Osmanlı Klasik Dönemi Biga Tarihi* (Ankara, 2000) başlıklı çalışmasında bir yöntem olarak değerlendirir. Demircan’a göre, tarihi verilerin diğer disiplinlerden soyutlanarak analiz edilemeyeceğini Annales Ekolü de vurgulamıştır (Demircan, 2000: 163).

İlk kuşak tarihçileri arasından eserlerinde doğrudan doğruya farklı disiplinlere atıf yapan tarihçiler, Çağatay Uluçay- İbrahim Gökçen, Fikret Işıltan, Oktay Akşit ve Nejat Göyünç’tür. Grafik 1’de görüldüğü üzere genel olarak ilk kuşak tarihçilerinin yerel tarih çalışmaları incelendiğinde doğrudan doğruya farklı disiplinlere atıf yapılan çalışmalar 4 adettir. İlk kuşağa ait 7 çalışmanın yaklaşık % 57’sinde farklı disiplinlere atıfta bulunulmakta, bu disiplinlerden bahsedilmektedir. Yani 7 tarihçiye ait 7 yerel tarih çalışmasının 4’ünde 1 ile 3 sayfa aralığında olsa da farklı disiplinlere atıf veya göndermeler bulunmaktadır. Çalışmaların sadece metin içerikleri değil, dipnotları da

^u Bu grafikte tarih dışı farklı disiplinlere (coğrafya, sosyoloji, ekonomi, antropoloji gibi) en az bir defa atıfta bulunan çalışmalar gösterilmektedir. Ayrıca yine farklı disiplinlerin kavram veya yöntemlerinden yararlanan yerel tarih araştırmalarının sayıları da gösterilmektedir.

^v Kuşaklara göre yerel tarih araştırmaları için bkz. Ek-1: Üç Kuşağa Göre Merkez Edinen Yerel Tarih Çalışmaları, s. 24.

incelendiğinde tarih dışı disiplinlere yapılan doğrudan atıfların yaygın olmadığı anlaşılmaktadır. Çalışmalarda az ya da çok diğer disiplinlere gönderme yapılırken, bu atıfların en fazla 3 sayfada yer aldığı görülmektedir. İlk kuşağa ait çalışmaların sayfa sayısına göre oran kurulduğunda ise bu konuda çok daha düşük bir sonuç elde edilmektedir. Örneğin tüm çalışmaları boyunca Fikri Işıltan'ın, Nejat Göyünç'ün birer, Oktay Akşit'in 2, Çağatay Uluçay-İbrahim Gökçen'in 3 yerde farklı disiplinlere atıflarda buldukları tespit edilmiştir. İlk kuşağa ait incelemelerde adı geçen, hakkında sözü edilen tarih dışı disiplin ise genel olarak arkeolojidir. Keza Uluçay- Gökçen, M. Fahrettin Kırzioğlu, Işıltan, Akşit'in çalışmalarında atıfta bulunduğu disiplin arkeolojidir. Örneğin Çağatay Uluçay'ın ve İbrahim Gökçen'in beraber yazdığı *Manisa Tarihine Genel Bir Bakış* başlıklı eserin önsözünde ve ilerleyen sayfalarında "Etiler Devrinde Manisa"ya odaklanırken arkeolojiye göndermede bulunulur. "*Geniş bir ölçüde uzun zaman sürecektir ilmi kazılar yapılmasından sonra, Manisa tarihinin tam manası ile aydınlatılması mümkün olabilecektir*" (Uluçay ve Gökçen, 1939: 3). Arkeolojik kazılara vurgu yapan Akşit, Manisa'nın tarihini ele aldığı çalışmanın önsözünde Manisa'nın eski devirleriyle ilgilerin belgelerin azlığı ve sistematik kazıların yapılmamış olmasını kaynak yönünden bir kısırlık görerek "*bununla beraber, bu satırların yazarı mevcut belge ve verilerin inceleyerek Magnesia'nın karanlıklarda kalmış eski varlığı ve tarih içerisindeki yerini tespit etmeğe çalışmıştır. İleride yapılacağını umduğumuz arkeolojik kazı ve sonuçların Manisa tarihine önemli katkılarda bulunacağını*" (Işıltan, 1960: 48) ifade eder. M. Fahrettin Kırzioğlu, *Kars Tarihi* çalışmasında taş çağlarında Kars ili bölgesine değinirken dolaylı olarak arkeolojiye göndermede bulunur. "*Taş çağlarını âlimler başlıca üç bölüme ayırmışlardır: eskitaş (paleolit), ortataş (mezolit) ve cilaletaş yahut yenitaş (neolit)*" (Kırzioğlu, 1953: 18). Halil İnalçık'ın "Bursa: XV. Asır Sanayi ve Ticaret Tarihine Dair Vesikalar" (Ankara, 1960) başlıklı çalışmasında ise doğrudan doğruya farklı disiplinlere bir atıf görülmesi de tarihçinin disiplinlerarası çalışmaya atfettiği önem başka araştırmalarında yansır.^w Annales Ekolü'nün Türkiye'de önemli bir temsilcisi olan, kendi kuşağında olduğu gibi kendisinden sonraki tarihçi kuşaklarını da hem metot hem de konu seçiminde etkileyen İnalçık'ın "İstanbul: Bir İslam Şehir" çalışmasında İslam'da şehir ve şehir yapısı tartışmalarını irdelerken, tarihçiler kadar antropologların da çeşitli çalışmalarına işaret eder (İnalçık, 1995: 266). Şer'iyye sicillerinin şehir tarihçiliği için taşıdığı değere dikkat çekerken de antropolog ve coğrafyacılar göndermelerde bulunur. İnalçık'a göre antropologlar ve coğrafyacılar 'manayı' ancak İslam şehirlerinin mahkeme kayıtları üzerine çalışarak anlayabileceklerdir. (İnalçık, 1995: 268)

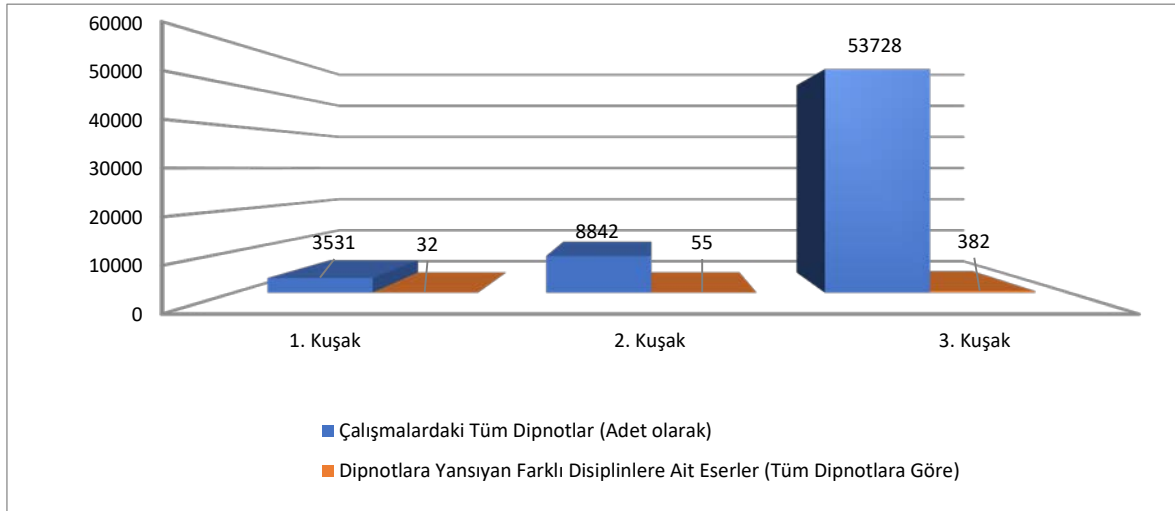
Yerel tarih çalışmalarında farklı disiplinlere atıfta bulunulmaması tek başına disiplinlerarası çalışmaya önem verilmediği anlamına gelmemektedir. Çünkü bir çalışma salt farklı disiplinlere atıf yaptığı için disiplinlerarası çalışma niteliğinde olamayacağı gibi aynı zamanda farklı disiplinlere doğrudan atıfta bulunmasa da bu vasfı taşıyabilir, Annales Ekolü'nde olduğu gibi disiplinler arasında konulan sınırları zorlayabilir. Bundan dolayı yerel tarih çalışmalarının farklı disiplinlerin kavram ve terimlerini kullanıp kullanmadıkları, tarih dışı disiplinlerin çalışmalarından yararlanıp yararlanmadıkları da sorgulanmalıdır. Bu sorgulama yapıldığında genel olarak Türkiye'deki yerel tarih çalışmalarında farklı disiplinlerin eserlerinden, tarih dışı disiplinlerin kavram ve terimlerinden yoğun yararlanılmadığı görülmektedir. Gerçekten de aşağıda da görüleceği gibi kuşaklarda yer alan eserlerin toplam sayfa sayısına göre düşünüldüğünde, bu oranın çok düşük olduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte 103 yerel tarih çalışmasından istisnai örnek olarak sadece birinci kuşakta yer alan tek bir çalışmada (M. Fahrettin Kırzioğlu'nun *Kars Tarihi* eseri) "ortalamanın çok

^w Disiplinlerarası çalışmanın da önemine dikkat çeken İnalçık'a göre, tarihçi işini yaparken bir yönüyle de toplumla ilgilendiğinden dolayı sosyal, ekonomi, hukuk gibi bilimlere hakkında fikir sahibi olmalıdır (Bkz. Metin, 2008: 450).

üstünde” farklı disiplinlerin kavram ve terimlerinden yararlanıldığı görülmektedir. Özetle, kendi bulunduğu kuşaktan en az 10 kat daha fazla farklı disiplinlerin kavramlarından ve eserlerinden yararlan çalışmalar, “ortalamanın çok üstünde” kategorisinde kabul edilmiştir. İlk kuşakta yer alan M. Fahrettin Kırzioğlu’nun *Kars Tarihi* (İstanbul, 1953) çalışmasının “ortalamanın çok üstünde”ki sayfalarında farklı disiplinlerin kavramlarından ve eserlerinden yararlanıldığı görülmektedir. İlk kuşakta farklı disiplinlerin kavramlarından yararlanan 3 çalışmada, bu yararlanma oranı ortalama 3 sayfa iken, Kırzioğlu’nun *Kars Tarihi* çalışmasında bu oran kuşaktaki ortalamanın 10 katından daha fazladır.

Yerel tarih çalışmalarında sosyoloji, coğrafya, arkeoloji, iktisat, istatistik vb. disiplinlerin kavram veya terimlerinin kullanılıp kullanılmadığının irdelenmesi sonucunda, ilk kuşağa ait 7 çalışmanın sadece 1’inde çok sayıda sayfada farklı disiplinlerin kavramlarına, terimlerine başvurulduğu anlaşılmaktadır. Grafik 1’de de görüldüğü gibi ilk kuşağa ait yerel tarih çalışmalarının 3’ünde yani % 43’ünde farklı disiplinlere ait herhangi bir kavram gözlemlenmezken, diğer 3 çalışmada ise sayılı da olsa bu yöndeki kavramlar yansımaktadır. Özetle “ortalamanın çok üstünde” farklı disiplinlerin kavramlarına başvuran çalışma da dâhil olmak üzere ilk kuşağa ait yerel tarih araştırmaların 4’ünde tarih dışı disiplinlerin kavramlarına başvurulmaktadır. Bu ise ilk kuşaktaki tüm çalışmaların % 57’sine yakındır. Bu doğrultuda M. Fahrettin Kırzioğlu, *Kars Tarihi* (İstanbul, 1953) çalışmasının pek çok sayfasında tarih dışı disiplinlere ait kavramlara başvurduğu gibi aynı zamanda farklı disiplinlere ait-genel olarak arkeoloji- çalışmalardan da doğrudan yararlanır. Oktay Akşit ise *Manisa Tarihi*’nde (İstanbul, 1983) arkeolojiden “kazı”, “yüzey araştırmaları”, coğrafyadan “boylam”, “enlem”, “jeolojik yapı”, “metamorfik kütleler”, “fay çizgileri”, “sıcaklık değeri”, “termik genlik” gibi kavramlara başvurur (Akşit, 1983: 8-26). Akşit, coğrafya ve arkeoloji alanında çok sayıda eserden de yararlanır. Akşit’in yararlandığı bazı çalışmalardan örnek verilebilir. Yazar coğrafya alanında Besim Darkot, Metin Tuncel; arkeolojiden G.E Bean, Arif Mufid Mansel; numizmatikten Barclay V. Head çalışmalarına pek çok dipnotta yer verir. İncalcık “Bursa: XV. Asır Sanayi ve Ticaret Tarihine Dair Vesikalar” (Ankara, 1960) adlı eserinde ise, Sabri Ülgener’in eserine^x yer vererek Bursa’nın ipek ve kumaş ticaretini açıklar (İncalcık, 1960: 66). Keza, İncalcık, başka bir çalışmasında Osmanlı’nın ilk payitahtı olan Yenişehir’de 1387’de büyük ve muazzam bir saray olduğunu, yakın zamanda yapılan kazı çalışmalarının Yenişehir’in payitaht dönemini ortaya çıkardığını ifade eder (İncalcık, 2012: 108). Tarihçi, “İstanbul: Bir İslam Şehri” çalışmasında İslam şehirciliğini ele alırken Clifford Geertz, Dale F. Eickelman gibi antropologların çalışmalarını dipnotlarda yansıtır. Tarih dışı diğer disiplinlerin çalışmalarına yoğun başvurunun olmadığı Nejat Göyünç’ün 1969 yılında doçentlik tezi olarak kaleme aldığı *XVI. Yüzyılda Mardin Sancağı’nda* ise yine de giriş kısmında coğrafi yer, tarihi isim ve yazılışlarda coğrafya ve az da olsa arkeolojinin kavramlarına başvurduğu fark edilebilir (Göyünç, 1991: 1-2).

^x Bkz. Sabri Fehmi Ülgener, *İktisadi İntihat Tarihimizin Ahlak ve Zihniyet Meseleleri*, İstanbul 1951.

Grafik 2: Yerel Tarih Çalışmalarında Tarih Dışı Farklı Disiplinlere Ait Eserlerden Yararlanılması^y

Yerel tarih araştırmalarında farklı disiplinlerin eserlerinden doğrudan doğruya yararlanan yerel tarih çalışmaları da görülmektedir.^z Ancak, yerel tarih çalışmalarının dipnotlarında yapılan incelemelere göre farklı disiplinlerin müstakil olarak eserlerinden yararlanma oranı genel olarak düşüktür. Grafik 2'de görüldüğü gibi ilk kuşağa ait tüm çalışmalardaki dipnot sayısı 3.531 olup^{aa}, bu dipnotlardan sadece 32'sinde farklı disiplinlere ait çalışmaların izleri görülmektedir, bunun tüm dipnotlara oranı ise % 0,90'dır. Diğer bir ifadeyle ilk kuşağa ait yerel tarih çalışmalarındaki her 100 dipnottan ancak yaklaşık 1 dipnotta farklı disiplinlere (coğrafya, sosyoloji, arkeoloji vb.) ait eserlere başvurulduğu gözlemlenmektedir.

İkinci kuşak tarihçilerin çalışmalarında farklı disiplinlere yapılan atıfların sayısı oldukça azdır. Grafik 1'de görüldüğü üzere bu kuşaktaki yerel tarih çalışmalarının % 60'ında az da olsa farklı disiplinlerden bahsedilirken, % 40'ında ise hiçbir atıf görülmemektedir. İsmet Miroğlu, Enver Konukçu, Mübahat Kütükoğlu, Sabri Sürgevil^{bb}, Necmi Ülker ve Hüseyin Özdeğer haricinde diğer tarihçiler en az bir defa da olsa farklı disiplinlere atıf yapmaktadırlar. Buna göre ikinci kuşağa ait 15 adet yerel tarih çalışmasının yaklaşık % 40'ına denk gelen 6 çalışmada herhangi bir disipline atıf görülmezken, 9'unda yani % 60'ında ise bir defa da olsa tarih dışı farklı bir disipline atıf yapılmıştır. Bununla beraber genel olarak yapılan atıfların niceliksel olarak çok yaygın olmadığı fark edilmektedir. İlk kuşakta olduğu gibi ikinci kuşakta da çalışmaların hacimleri düşünüldüğünde farklı disiplinlere yapılan atıfların miktarının yoğun olmadığı görülmektedir. Diğer bir ifadeyle çalışmaların toplam sayfa sayısına diğer disiplinlere yapılan göndermeler niceliksel olarak fazla değildir. Örneğin Necdet Sakaoğlu 3, Suraiya Faroqhi 5, Özer Ergenç 4, Tuncer Baykara 2, Halime Doğru 2, Bayram

^y Grafikte, kuşaklara göre yerel tarih çalışmalarındaki tüm dipnotlar esas alınarak tarih dışı farklı disiplinlere ait çalışmaların kaç dipnotta yer aldığı gösterilmektedir. Buna göre örneğin ilk kuşaktaki tüm çalışmaların toplam dipnot sayısı 3.531 olup, 32 adet dipnotta tarih dışı disiplinlerin eserleri bulunmaktadır.

^z Yerel tarih çalışmalarının dipnotlara bakılarak yapılan incelemede, Kırzioğlu'nun *Kars Tarihi* (İstanbul, 1953) çalışmasının pek çok yerinde, Akşit'in *Manisa Tarihi* çalışmasında 26, Göyünç'ün *XVI. Yüzyılda Mardin Sancağı* (Ankara, 1991) eserinde ise 5 dipnotta farklı disiplinlerin müstakil eserlerinden yararlandıkları görülmektedir.

^{aa} Bir kuşakta yer alan toplam dipnot sayısı, kuşakta yer alan çalışmaların dipnotlarının toplamından oluşmaktadır. İlk kuşağa ait 7 çalışmanın bütün dipnot sayısından toplam 3.531 adet dipnotta ulaşılmıştır. Keza, bu kuşakta yer alan Uluçay-Gökçen 70, Kırzioğlu 1.291, Gökbilgin 868, İnalçık 80, Işıltan 90, Akşit 354, Göyünç 778 dipnotta yer vermektedir.

^{bb} Yerel tarihçinin araştırdığı yörenin sosyolojik, etnolojik, folklorik, kültürel unsurlarını görebilmesi gerektiğini belirten Sabri Sürgevil'e göre bunun tam olarak gerçekleştirilebilmesi için diğer disiplinlerden mutlaka haberdar olunmalıdır. (Sabri Sürgevil, Kişisel Görüşme, 14 Kasım 2016)

Bayraktar 1, İhsan Güneş-Kemal Yakut 5, Zeki Arıkan 2 ve Bahaeddin Yediyıldız çalışmalarında 5 yerde farklı disiplinlere atıflarda bulunur. Yediyıldız, *Ordu Kazası*'nda (Ankara, 1985), yaklaşık 5 sayfada diğer disiplinlerden söz etmiş olsa da sosyolojiden veya sosyal ilimlerin verdiği izahları da özellikle yorumlamayacağını da özellikle vurgular (Yediyıldız, 1985: 60). Yediyıldız, esasen farklı disiplinlerin yaratımları olan teorilere göre, Ordu ve yöresini yorumlamayacağını ifade ederek sosyal ilimlerden bu manada yararlanmayacağını da kabul eder. O halde *Ordu Kazası* çalışmasında diğer disiplinlere verilen önemin esasen araştırmanın içeriğine yansımaktan ziyade daha çok söylemsel boyutta kaldığı söylenebilir. Bu çalışmada diğer disiplinlerin veri, yöntem ve teknikleri tarih araştırmasıyla yoğrulmayıp daha çok bu disiplinlerden bahsedilmekle yetinilir. Buna paralel olarak eserde, disiplin adı kimi zaman zikredilmeden interdisiplinerliğin önemsendiği gösterilir. Tarihçi, kitabın sonuç bölümünde toplumun sosyal ve iktisadi bakımından tam anlaşılıp açıklanabilmesi için disiplinlerarası yeni araştırma metotların geliştirilmesi gerektiğini, özellikle bilgisayardan yararlanılmasının önemini hatırlatır (Yediyıldız, 1985: 147). Yediyıldız'ın *Ordu Kazası* (Ankara, 1985) çalışmasında doğrudan atıfta bulunduğu sosyolojiden hariç diğer bir disiplin de coğrafyadır. Coğrafyaya verdiği önemi "*Tabiat ve İnsan*" başlığında gösteren ve salt coğrafyanın kavram ve konularını kullanmakla yetinmeyen tarihçi, insan-coğrafya ilişkisinin bir yansıması olan beşeri coğrafya disiplini üzerinde de durur (Yediyıldız, 1985: 16). Eserde bazen doğrudan doğruya coğrafya kitaplarından alınan ifadeler yer almaktadır. Örneğin, birkaç mahallenin birleşimden ibaret olan "divan" veya köyden daha küçük kırsal yerleşme anlamına gelen "köy altı" gibi kavramlara yer verilir (Yediyıldız, 1985: 46). Yediyıldız gibi Özer Ergenç de *XVI. Yüzyılda Ankara ve Konya* (İstanbul, 2011) başlıklı çalışmasında demografi bilimine, ekolojiye, sosyolojiye doğrudan atıflarda bulunmaktadır. Sosyolojik olarak şehir, şehir sosyoloji, sosyolojik açıdan şehirler gibi ifadeler eserde yer bulmaktadır (Ergenç, 2011: 1). İnsanların faaliyetleri ile üzerinde yaşadıkları çevre arasında sıkı bir ilişki bulunduğunu bildiren Ergenç, eserin sonuç kısmında yaptığı değerlendirmede de nüfusun yayılış şeklini bilmenin çeşitli açılardan şehrin kompozisyonuna bakmak, sosyal ve ekonomik problemlerin çözümü için gerekli olduğunu savunur. Ergenç'e göre son zamanlarda insan faaliyetleri ile çevre arasındaki etkileşimi konu edinen ekoloji, sosyolojinin önemli bir kolu olarak gelişmiştir. Ankara ve Konya'ya bakıldığında fiziksel yapı ile nüfus arasında sıkı bir ilişkinin varlığına tanık olunur. Örneğin, Ankara'nın fazla nüfuslu az sayıdaki mahallerine karşılık, Konya'nın Ankara'ya nispetle daha az nüfuslu fakat daha çok mahalleye sahip oluşu topografik durum ile ilintilidir (Ergenç, 2011: 220). Çalışmalarında Güneş ve Yakut, Baykara, Doğru ve Sakaoğlu ise, farklı disiplinlere az atıf yapsa da bu göndermeler daha çok arkeoloji disiplinine yöneliktir. Güneş ve Yakut'un *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Eskişehir* (Eskişehir, 2007) adlı eserinde arkeoloji dışında doğrudan doğruya farklı disiplinlere atıf miktarı çok nadirdir. Eserde Eskişehir'in antik dönemdeki vaziyetine değinilirken, Eskişehir ve çevresinin antik dönemdeki en hızlı gelişiminin Roma'nın hâkimiyetinden sonra gerçekleştiğini arkeolojik ve epigrafik malzemenin desteklediğini (Güneş ve Yakut, 2007: 2) belirtilerek arkeolojik verilerden yararlanır. Sistematik olarak farklı disiplinlerden faydalanmayan Baykara da *Denizli 1070-1520* (İstanbul, 2007) eserinde zaman zaman arkeolojiye yönelir. Örneğin Baykara'ya göre dokumacılığın ham maddesi olan yün, pamuk veya ipek her şekliyle Türkler tarafından bilinmektedir. Öyle ki bazı arkeologlar Denizli yöresindeki dokumacılığın kökenlerinin Türk öncesi devirlere kadar götürürler (Baykara, 2007: 248). Halime Doğru, *XVI. Yüzyılda Eskişehir ve Sultanönü Sancağı* (İstanbul, 1992) çalışmasında arkeolojiye atıfta bulunmaktadır. Doğru "*Şehrin Tarihçesi*" kısmında "*arkeolojik çalışmalar ve buluntular*" üzerinde sıklıkla durur (Doğru, 1992: 20). Necdet Sakaoğlu ise Amasra'yı merkez edindiği *Ceşm-i Cihan Amasra* (İstanbul, 1966) eserinde "*Amasra'da Eski Eser ve Abideler*" başlığı altında arkeolojiye göndermede bulunur (Sakaoğlu, 1966: 214, 218). *17.Yüzyılda Ankara ve*

Kayseri’de Ev Sahipleri ve Evleri (İstanbul, 2014) çalışmasında Faroqhi ise, sadece arkeolojiye değil, coğrafya, antropolojiye de atıfta bulunur. Kentli ev sahiplerini anlatan Faroqhi’ye göre, “büyük bir olasılıkla yeni evli çiftlerin tercihen diğer aile bireylerinin yaşadığı mahallede bulunan ayrı bir eve geçmeleri bir gelenektir. Bu düzenleme antropologların günümüzde Türkiye’nin bazı küçük kentlerinde yaptıkları gözlemlerle de uyumaktadır” (Faroqhi, 2014: 26). Fransız coğrafyacı Xavier de Planhol’un (1926-2016) Ankara geçisiyle ilgili çeşitli varsayımlarını da aktaran (Faroqhi, 2014: 32) tarihçi, Kayseri bölgesinin temel olarak Kayseri şehrini beslediğini, Alman coğrafyacı Gerhart Bartsch’ın (1902-1993) 1920 ve 30’larda şehri gezerken de bunu doğruladığını aktarır (Faroqhi, 2014: 55).^{cc}

İkinci kuşak tarihçilerine ait araştırmaların hiçbirinde farklı disiplinlerin kavram veya terimlerinden gereği kadar yararlanılmamaktadır. Grafik 1’de görüldüğü üzere çalışmaların 4’ünde yani yaklaşık % 27’sinde farklı disiplinlere ait herhangi bir kavram bulunmazken; 11’inde yani % 73’ünde az da olsa farklı disiplinlerin kavramları yansımaktadır. 11 yerel tarih çalışmasında görülen farklı disiplinlere ait kavramların ortalaması ise 7’dir. Faroqhi *17. Yüzyılda Ankara ve Kayseri’de Ev Sahipleri ve Evleri* (İstanbul, 2014) eserinde kuşaktaki çalışmalardan 4 kat daha fazla farklı disiplinlerin kavramlarını kullansa da bu “ortalamanın çok üstünde” kategorisinde yer alamamaktadır. Diğer yandan Grafik 2’de görüldüğü gibi, ikinci kuşakta yer alan tüm çalışmalardaki 8.842 dipnotun sadece 55’inde farklı disiplinlerinin müstakil çalışmaları görülmektedir. Bu ise tüm dipnotların % 0,62’ine denk gelmektedir. İkinci kuşağa ait yerel tarih çalışmalarında farklı disiplinlere atıf yapılmış olsa da bu her çalışmanın farklı disiplinlerin kavramlarına, terimlerine ve müstakil eserlerine başvurduğu anlamına gelmemektedir. Çalışmaların 9’unda farklı disiplinlere atıf yapılmışsa da bu çalışmaların 6’sında farklı disiplinlerin kavram veya terimlerine başvurulmuştur.^{dd} Buna göre -yukarıda da belirtildiği gibi- incelemeye dâhil edilen 15 çalışmanın 11’inde yani % 73’ünde diğer disiplinlerin kavramları kullanılmıştır.^{ee} Bununla beraber tam olarak yerel tarih çalışmalarının dipnotlarına yansıyan tarih dışı farklı disiplinlere ait çalışmaların oranları çok daha düşüktür. Yazarlar farklı disiplinlere ait müstakil çalışmalardan daha az yararlanmışlardır.^{ff} İkinci kuşağa ait çalışmaların 5’inin yani % 33,33’ünün dipnotlarında ise, diğer disiplinlerden herhangi bir esere başvurulmamıştır. Güneş ve Yakut, *Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Eskişehir* eserinde doğrudan doğruya farklı disiplinlere atıfta bulunmasa da özellikle 19. yüzyıl göçmenlerin Eskişehir’de yarattığı sosyal, ekonomik ve kültürel yapıya etkilerinde “sosyo-kültürel doku”,

^{cc} Yaptığımız mülakatta tarih ile diğer disiplinler arasındaki ilişkinin önemine dikkat çeken Faroqhi’ye göre yerel ölçekteki bazı halıların hangi döneme ait olduğunu dahi veya ipeklilerin kabataslak hangi yüzyıla ait olduğunu karbon tekniğiyle çıkarmak mümkündür. Ama karbon tekniğini yapılmadığı müddetçe sırf desenlerine bakıp hangi yüzyıla ait olduğunu söylemek mümkün değildir. Karbon tekniği çok ilerlemiştir, şüphe durumunu yaklaşık olarak 50 yıla indirebilir. Ama bu yapılmadığı sürece salt desene bakarak tarihsel iddialarda bulunmamak gerekir.(Suraiya Faroqhi, Kişisel Görüşme, 28 Ekim 2015)

^{dd} Necmi Ülker, İsmet Miroğlu ve Enver Konukçu’nun çalışmalarında doğrudan doğruya farklı disiplinlere atıf yapılmadığı gibi, bu çalışmalarda diğer disiplinlerin kavramlarının kullanımı da ölçülüp kaydedilecek niceliksel değerde değildir. Miroğlu, *Kemah Sancağı ve Erzincan Kazası (1520-1566)* çalışmasında da diğer disiplinlere pek atıfta bulunmaz. Bu çalışmada daha çok bölgenin eski çağlarının yansıtmak için arkeolojiden yararlanılmaktadır. Osmanlı fethine kadar Kemah tarihine bakarken arkeolojiye göndermede yapıp “paleolitik çağ” gibi kavramlar kullanır. Yazar müstakil olarak arkeoloji eserlerinden de yararlanır. Bkz. İsmet Miroğlu, *Kemah Sancağı ve Erzincan Kazası (1520-1566)*, Ankara 1990.

^{ee} Bu doğrultuda örnek vermek gerekirse yazdıkları eserlerde Yediyıldız, % 1,67, Güneş ve Yakut % 1.41, Arıkan % 1,29, Bayraktar % 0,83, Halime Doğru % 1.07, Kütükoğlu % 0,86 oranında farklı disiplinlerin kavramlarından yararlanır.

^{ff} Keza bu oranlar örneğin Faroqhi’de % 3.36 gibi yüksek olsa da Arıkan’da % 0.62, Bayraktar’da % 0.29, Halime Doğru’da % 0.73, Kütükoğlu’nda % 0,70, Güneş ve Yakut’ta ise % 0.40 oranındadır.

“sosyal statü” kavramlarını kullanır. *XV-XVI. Yüzyıllarda Hamit Sancağı*’nda Arıkan⁹⁹ ise, eserinin dipnotlarında da belirttiği gibi coğrafi eserlerden yararlanarak, “tektonik çöküntüler”, “karstik erimi” gibi coğrafi kavramları kullanır. Tarihçi, eserdeki “*Coğrafi Konum*” başlığı altındaki coğrafyayla ilintili değerlendirmeleri çeşitli coğrafya eserlerine dayanarak gerçekleştirir. *Ceşm-i Cihan Amasra* (İstanbul, 1966) başlıklı eserinde arkeolojiden yararlanan Sakaoğlu ise, bu disiplinin “dorik başlık”, “sunak”, “nekropol”, “akroterler” ve “nimfeum kalıntıları” gibi kavramlarını da çalışmasında kullanır. Ancak Ergenç doğrudan doğruya diğer disiplinlerin eserlerine yoğun olarak yer vermemektedir. “Sosyal tabakalaşma”, “sosyal dayanışma”, “sosyal sınıf”, “topografik” gibi kavramlara değinen ve Max Weber’in *The City (Şehir)*^{hh} çalışmasından faydalanan Ergenç ise, *XVI. Yüzyılda Ankara ve Konya* (İstanbul, 2011) eserinde para meselelerinde “1585 devülasyonu”na değinirken (Ergenç, 2011: 163), “Sosyal Hayat” başlığı altında sosyal tabakalaşmayı ele alır (Ergenç, 2011: 172).ⁱⁱ

İkinci kuşak yerel tarih çalışmaları arasında en çok diğer disiplinlerin kavramlarının kullanıldığı eser ise, yukarıda da değinildiği gibi Faroqhi’nin *17. Yüzyılda Ankara ve Kayseri’de Ev Sahipleri ve Evleri* (İstanbul, 2014) çalışmasıdır. Gözlemlendiği üzere 31 sayfada ve eserin tüm sayfa sayısına (320 adet sayfa) göre % 9, 66 oranıyla farklı disiplinlere ait kavramların kullanılmaktadır. Çalışmada, pek çok başka araştırmada yapıldığı gibi sadece arkeolojiye değil diğer disiplinlerin varlığı da hissettirilir. Faroqhi, antopologların çalışmalarına göndermede bulunurken Peter Benedict’in; arkeolojiye değinirken Mahmut Akok’un; coğrafya alanında Gerhart Bartsch ve Besim Darkot’un; sosyoloji alanında ise Max Weber’in eserlerine başvurur. Faroqhi, farklı disiplinlerden “sosyal baskı”, “arkeolojik bulgular”, “kazı çalışmaları”, “yapı çekirdeği”, para durumunda sıklıkla “devalüsyon”, “revalüsyon”, “enflasyon”, “genel trendler”, “fiyat kategorilerinde piramitler”, “fiyat endeksi”, “fiyat sıklık dağılımı”, “histogram”, “aritmetik ortalama ve medyan”, “oda konfigürasyonları”, “bir kontrol grubu olarak kentli mülk sahipleri”, “sosyo-politik statü” gibi kavram ve terimlere başvurur. Faroqhi ve Ergenç’ten sonra eserinde farklı disiplinlerin kavramlarını en çok kullanan tarihçi Yediyıldız’dır. 7 sayfada farklı disiplinlerin kavramlarına yönelen Yediyıldız’ın *Ordu Kazası* (Ankara, 1985) çalışmasında sosyoloji^{jj} ve coğrafyanın kavramlarına başvurulur. Coğrafyadan “morfoloji”, “landşaft”, “relyef”; sosyolojiden “toplumsal tabakalaşma”, “kültür dinamikleri”, “sosyal sınıflar”, “sosyal hiyerarşiler” gibi kavramlardan yararlanır. Özellikle çoğu coğrafya disiplininden olmak üzere dipnotlarda 13 defa, eserin tüm dipnotlarına göre % 2.11 oranında farklı disiplinlerin eserleri yer alır. Özetle ilk kuşak gibi ikinci

⁹⁹ Kendisi ile gerçekleştirdiğimiz mülakatta tarih bir sosyal bilim olduğunu hatırlatan Arıkan’a göre “*sosyal bilim olmadan tarih çalışması yapılamaz. Özellikle Annales bütün sosyal bilimleri adeta kendi vesayeti altına almıştır. Bir bakıma onları egemenlik altına getirmiştir. Zaten kimileri bundan dolayı Annales’in sömürgeci olduğunu düşünür.*” (Zeki Arıkan, Kişisel Görüşme, 2 Eylül 2015)

^{hh} Eserin Türkçe çevirisi için Bkz. Max Weber, *Şehir-Modern Kentin Oluşumu*, (çev. Musa Ceylan), Yarın Yayınları, 2010.

ⁱⁱ Tarihçilerin mekân, bölge tarihi açısından diğer disiplinlerden özellikle yararlanması gerektiğini düşünen Ergenç’e göre, sosyoloji modern toplumu, tarihçi de geçmiş toplumu inceler. Birisi bugünün, diğeri geçmişin toplumunu incelediğinden, ister istemez birbirlerinden kavram alışverişinde bulunacaklar. Örneğin, bir tarihçi bir mahalleyi çok yönlü inceler. Mahallelinin zaman algıları nasıldı, seyahatleri nasıl planlıyorlardı, aydınlanma sorunlarını nasıl gideriyorlardı, konut yapımı nasıldı, bitki örtüsü nasıl değerlendiriliyordu, coğrafya ile sosyal olaylar arasındaki bağlantılar-örneğin Celali İsyanları gibi- nasıldı? Tüm bu sorular coğrafyadan, ekolojiye, klimatolojiye, mimariye kadar pek çok bilimden yararlanmayı gerektirir. (Özer Ergenç, Kişisel Görüşme, 26 Mayıs 2016)

^{jj} Bahaeddin Yediyıldız, sosyolojiye verdiği önemi 1999 yılında düzenlenen XIII. Türk Tarih Kongresi’nde de yansıtır. Yediyıldız’a göre tarih ve sosyoloji birbirinden ayrılmaz. İki disiplin için de olguların açıklanabilir hale gelmesi tarihe dayanan bir sosyoloji ve sosyolojiye açılan bir tarih ile mümkündür. (Bkz. Yediyıldız, 1999: 180).

kuşakta da genel olarak tarih dışı disiplinlerden en çok arkeolojinin kavramlarına başvurulduğu rahatlıkla ifade edilebilir.

Grafik 1'de görüldüğü gibi, üçüncü kuşak tarihçilerin eserlerinde ise doğrudan doğruya farklı disiplinlere atıf yapan tüm çalışmaların sayısı 28 olup, bu ise oran olarak kuşaktaki tüm çalışmaların % 34.5'sine denk gelmektedir. Çalışmaların 53'ünde yani yaklaşık % 65,5'inde herhangi bir disipline atıf görülmemektedir. Bununla beraber ilk iki kuşakta olduğu gibi genel olarak çalışmalarda farklı disiplinlere yapılan göndermeler de yoğun değildir. Örneğin Gökür Göğebakan, İsmail Cansız, Cihat Yıldırım, Sema Toprakeşenler, İlhan Palalı, Hüseyin Çınar, Cemal Güven, Salih Aynural, Engin Berber, Ayşe Tosunoğlu 1 yerde; Orhan Kılıç, Mehmet Taştemir, Tahir Öğüt, Ahmet Güneş, Muhittin Tuş, Üçler Bulduk, İrfan Purtul, Mehmet Salih Erpolat, Behset Karaca 2 yerde; İbrahim Yılmazçelik, Abdullah Martal, Yunus Koç, A. Latif Armağan 3 yerde çalışmalarında farklı disiplinlere atıfta bulunmuşlardır. Yine Orhan Kılıç'ın *XVI. ve XVII. Yüzyıllarda Van (Van, 1997)* çalışmasında doğrudan doğruya yoğun veya belirgin bir şekilde farklı disiplinlerden yararlanılmasa da zaman zaman arkeolojiye göndermelerde bulunmaktadır.^{kk} Arkeoloji disiplini Yunus Koç'un *XVI. Yüzyılda Bir Osmanlı Sancağı* eserine de yansır. Koç, coğrafya ve arkeolojiye doğrudan atıf yapmaktadır. Koç'a göre tarihe yardımcı olan disiplinlerinden birisi de toplumlar ile coğrafi mekân arasındaki ilişkiyi ve karşılıklı etkilere odaklanan beşeri coğrafyadır (Koç, 1989: 6). Koç'a göre, Alishar höyüğü'nün kazılması sonucu İlkçağ döneminde Orta Anadolu tarihinin ana hatları ortaya çıkarılmıştır (Koç, 1989: 10). *XIX. Yüzyılda Milas* araştırmasında Adıyeke ise disiplinlerarası düşünmenin ve buna uygun olarak çalışmanın tarihçilik için önemli olduğunu aktarır (Adıyeke, 1994: 2). Disiplinlerarası araştırmanın önemini vurgulayan diğer bir tarihçi olan Hüsnü Demircan ise *Osmanlı Klasik Dönemi Biga Tarihi* (Ankara, 2000) eserinde Annales Ekolü etkisinde kalmasını disiplinlerarası yöntemle verdiği öneme bağlar. Demircan'a göre, ekonomi, istatistik ve matematik gibi diğer ilim dallarından da faydalanılmış olduğundan *Osmanlı Klasik Dönemi Biga Tarihi* çalışması "bu bakımdan biraz Annales Okulu'nun etkisi altında gibi gözükmektedir" (Demircan, 2000: 156).

Disiplinlerarası çalışmanın söylemsel olarak değerinin vurgulanmasından daha çok önemli olan husus, yerel tarih araştırmalarında farklı disiplinlere ait kavram veya terimlerin ne derecede yansıtıldığıdır. İkinci kuşakta olduğu gibi üçüncü kuşak yerel tarih araştırmalarında da tarih dışı disiplinlere çok nadir olarak yönelmektedir. Gerçekten de üçüncü kuşak tarihçilere ait çalışmalarının hiçbirinde farklı disiplinlerin kavram veya terimlerinden yoğun yararlanılmamaktadır. Grafik 1'de yansıdığı gibi bu kuşakta yer alan 81 adet çalışmanın 40'ında yani % 49.38'inde farklı disiplinlere ait herhangi bir kavram görülmemektedir. Bu kavramlara yönelen çalışmalarda da niceliksel olarak bu kullanım yoğun değildir. Diğer bir ifadeyle çalışmaların hacimlerine göre tarih dışı disiplinlere ait kavramların adedi fazla değildir. Örneğin Salih Aynural, Hüseyin Arıcı, Engin Berber, Ahmet Kankal 1 sayfada; Adnan Gürbüz, Tahir Öğüt 2 sayfada; Abdullah Martal, Ahmet

^{kk} Orhan Kılıç, *XVI. ve XVII. Yüzyıllarda Van* çalışmasında özellikle şehrin fiziki durumu içinde değerlendirdiği "İç kale"de arkeolojik verilerden meydana gelen bilgilerden yararlanır. (Bkz. Kılıç, 1997: 201). Yerel veya genel tarih çalışmalarında farklı disiplinlerden faydalanılması gerektiğini belirten Orhan Kılıç'a göre çalışma konusu olan zaman ve alanla ilgili yapılmış yapıların tarihi konusunda varsa arkeoloji ve sanat tarihi çalışmalarına müracaat etmek gerekir. Ulu Cami konusunda, verilen bilgilerin yanlış olduğu ve bu caminin bir Karakoyunlu değil, Ahlatşah eseri olduğunu tespit edilmiştir. Dolayısıyla caminin yapım tarihi bilinenden iki asır önceye gitmiştir. Daha önce farklı disiplinler veya tarihin farklı alanlarında yapılan çalışmalardan haberdar olmasaydım, eski bilgileri çürüten çok yeni bir bilgiye ulaştığımı fark edemeyecektim. Bu bakımdan yerel tarih çalışmalarında arkeoloji, antropoloji, sosyoloji, iktisat, istatistik, sanat tarihi, jeopolitik, coğrafya, filoloji, epigrafya, paleografya, diplomatika vb. disiplinlerden faydalanmak ve yeri geldiğince müracaat etmek gerekir. (Orhan Kılıç, Kişisel Görüşme, 25 Aralık 2018)

Güneş, Kenan Ziya Taş, Şenol Çelik, Oktay Karaman 3 sayfada bu kavramlara yönelmektedir. Üçüncü kuşakta farklı disiplinlere atıf yapan çalışmalar da (% 34.5) farklı disiplinlere ait kavramlardan yararlanan çalışma sayısının (% 50.62) oranı da diğer kuşaklara göre düşük seviyedir. Bunun gibi, tarih dışı disiplinlere ait müstakil çalışmalardan yararlanma oranı da yüksek değildir. Grafik 2’de görüldüğü üzere, tüm çalışmaların toplamında yer alan 53.728 dipnottan sadece 382 dipnotta farklı disiplinlere ait eserler görülmektedir. Bu ise tüm dipnotların % 0,71’ine denk gelmektedir.

İlk iki kuşakta olduğu gibi üçüncü kuşağa ait bazı yerel tarih çalışmalarının farklı disiplinlerden kullandıkları kavramları görmek, farklı disiplinlere ait eserlerden ne derecede yararlandıklarına bakmak durumun somutlaştırılması bakımından yararlı olacaktır. Buna göre, *XIX. Yüzyılda Milas* (İzmir, 1994) çalışmasında Nuri Adıyeke, farklı disiplinlere yöneldiğini açıkça ifade eder.^{ll} Tarihçi, çalışmada nüfus ile ilgili değerlendirmelerde bulunurken “aritmetik nüfus yoğunluğu”, “fizyolojik yoğunluk” gibi bazı coğrafi, istatistik kavramalara başvurur (Adıyeke, 1994: 139). Bu çalışmada sosyal tarih ağırlıklı günlük yaşantı gibi konulara değinilirken “sosyal yapı”, “toplumsal tabakalaşma” gibi kavramlar kullanılır (Adıyeke, 1994: 84). Feridun Emecen ise *XVI. Yüzyılda Manisa Kazası* çalışmasında doğrudan doğruya farklı bir disipline atıf yapmamakla birlikte coğrafya ve sosyoloji disiplinlerin kaynaklarından yararlanır. “*Şehirdeki İctimai Bünye, Zümreler, Fonksiyonları*” başlığı altında Manisa şehrindeki sınıfsal yapıyı (idari sınıf, muaflar, askeriler, Müslim ve Gayrimüslim toplulukları vb.) bu sınıftaki üyelerin ayrıcalıkları gibi konulara değinmektedir (Emecen, 2013: 54-65). Doğrudan doğruya coğrafya disiplinin kaynaklarından faydalanan Emecen, Manisa ovasının dağlara göre konumunu, Gediz nehrinin Menemen ovasından sonra denize ulaşması hakkındaki bilgileri coğrafi eserlerden derler.^{mmm} *Osmanlı Klasik Dönemi Biga Tarihi* (Ankara, 2000) tezinde Hüsnü Demircan ise sancakta yaşayan toplumun ekonomik düzeyinin belirlenmesi için çeşitli yöntemlerden bahseder ve bunları kullanır. Örneğin “lorenz eğrisi”, “temerküz oranı”, “varyans analizi”, “pearson ilişkisi”, “çok boyutlu örnekleme analizi” bunlardandır (Demircan, 2000: 162-169). Demircan, hem coğrafyadan (8 dipnot) hem de istatistik, ekonomi bilimlerinden 13 dipnotta yararlanır ki bu ise eserdeki tüm dipnotların % 2,83 üne denk gelmektedir. *Değişim Sürecinde İzmir’de Sanayileşme 19. Yüzyıl* çalışmasında iktisattan aldığı “üretim”, “gelişmişlik düzeyi”, “üretim sermayesi” gibi kavramları değerlendiren Abdullah Martal ise, İzmir şehrinin M.Ö 3000 yıllarında kurulduğunu arkeolojik bulgularla (Martal, 1999: 1,47) desteklemeye çalışır. *XVI. Yüzyılda Harput Sancağı* (Ankara, 1989) araştırmasında doğrudan farklı bir disipline atıfta bulunmayan Mehmet Ali Ünal, diğer disiplinlerin kavramlarına yer verdiği 2 sayfada coğrafyadan birkaç değerlendirmede bulunur. Tarihçi, Harput sancağının “*Coğrafi Konum*” başlığı altında dağlar, yükseklik gibi coğrafi değerlendirmelerini coğrafya eserini kaynak göstererek oluşturur. *XVI. ve XVII. Yüzyıllarda Lazıkiyye (Denizli) Kazası* (Ankara, 2000) eserinde Turan Gökçe özellikle kır iskân, tarımsal üretim, iklim konularında coğrafyacıların eserlerinden

^{ll} Nuri Adıyeke’ye göre, dönemin ve coğrafyanın daha iyi anlaşılabilmesi için coğrafya ile ilgili eserlerden; coğrafya, sosyoloji, kent bilim ile ilgili bazı kavramları anlayabilmek ve bunları 19. yüzyıl Milas’ı içinde değerlendirmek için bu tür kuramsal eserlerden de yararlanılmıştır. Sosyologların istatistikler örneklemler şeklinde, küçük grupları ele almasında yola çıkarak buna benzer verileri zamanın elemesi kabul ederek istatistik veriler olarak kimi zaman kullanılmıştır. (Bkz. Adıyeke, 1994: 5,120).

^{mmm} Manisa Kazası çalışmasında özellikle coğrafyanın önemini göz ardı etmediğini vurgulayan Feridun Emecen’e göre mahalli çalışmalarda disiplinler arası çalışmak mutlaka gerekli yoksa tek başına tarih disipliniyle başarılı olunmayabilir. Başta yerleşmeyle ilgili çıkarımları olmak üzere coğrafyacılar da yararlanmalı. Coğrafyacılarla diyalog halinde olunmalı. Örneğin Manisa Kazası çalışmasında coğrafyacılarla iletişim halinde olunmuştur. (Feridun Emecen, Kişisel Görüşme, 26 Ekim 2015)

doğrudan doğruya önemli oranda yararlanır.ⁿⁿ Gökçe, pek çok yerde “yerleşme fonksiyonu”, “nüfus yoğunluğu” gibi coğrafyanın kavram ve yöntemlerini kullanır (Gökçe, 2000: 59) ve sık sık iskân coğrafyacılarına da atıfta bulunur (Gökçe, 2000: 71). Sosyoloji eserlerinden de yararlanan tarihçi “sosyal tabakalaşma” kavramına da değinir (Gökçe, 2000: 97-98). *XVI. Yüzyılda Bir Osmanlı Sancağı* (Ankara, 1989) eserinde Yunus Koç ise “sosyal tabakalaşma”, “sosyal dayanışma”, “statü”, “sosyal sınıf” gibi sosyoloji kavramlarını kullanır.

Özetle belirtilirse diğer disiplinlerden yararlanma oranı düşük (çalışmaların toplam sayfa sayısına oranla) olan yerel tarih çalışmalarında aynı zamanda başvuru alan disiplinlerin çeşitliliğinin de fazla olmadığı görülmektedir. Annales Ekolü arasında Türkiye’de en çok bilinen, eserleri en çok tercüme edilen, deyim yerindeyse ekol ile adeta özdeşleştirilen Fernand Braudel’in çalışmalarıyla karşılaştırıldığında bu durum daha iyi anlaşılmaktadır. Braudel, *Maddi Uygarlık Ekonomi ve Kapitalizm* (Paris, 1979) başlıklı çalışmasında sadece beşeri ve sosyal bilimlere değil aynı zamanda tıp, mühendislik, fizik gibi disiplinlere de başvurur. Japonya’da pala yapımı konusuna değinirken mühendislik biliminden çeşitli alıntılar yapar. Aslında bu eserde disiplinlerarası çalışmaya verilen önemin altında bütünsel tarihe verilen önem saklıdır. Braudel’e göre tarihçilikte iktisat ile siyaset, toplum, kültür arasında duvar çizilemez (Braudel, 1979b: 36). Büyük oranda coğrafya ve iktisat disiplinlerinden olmak üzere Braudel, *Akdeniz Dünyası* (İstanbul, 1990) eserinin iki cildinde bulunan toplam 6.034 dipnotun en az 281 dipnotunda farklı disiplinlerin eserlerinden yararlanır, bu ise çalışmadaki tüm dipnotların % 4.65’ine denk gelmektedir. Oysaki çalışmalarda en fazla farklı disiplinlerin eserlerinden yararlandığı görülen birinci kuşakta bile, Grafik 2’den de anlaşıldığı gibi, bu oran ancak % 0,9’dur. Braudel, *Akdeniz Dünyası* eserinde yaklaşık 100 sayfada farklı disiplinlere atıfta bulunurken, Türkiye’deki yerel tarih çalışmalarında bu oran oldukça düşüktür. Buna göre ilk kuşakta 7, ikinci kuşakta 29, üçüncü kuşakta ise 69 sayfada bu atıfların yapıldığı görülmektedir. Farklı disiplinlere başvurularak kullanılan kavramların sayılarına bakıldığında durum değişmemektedir. Braudel, gerçekten de özellikle *Akdeniz Dünyası* eserinin ilk cildinde daha yoğun olarak yüzlerce yerde farklı disiplinlerden gelen kavramları ve terimleri kullanır. Farklı disiplinlerin kavramlarına yönelirken birden fazla disiplinin kavramlarını da değerlendirir. Çok sayıda coğrafya eserinden yararlansa da sadece bu disiplinin kavramlarına değil aynı zamanda iktisat, sosyoloji, hukuk, dil bilimi, istatistik, arkeoloji, psikoloji disiplinlerinin kavramlarına da yönelir.^{oo} Örneğin bu doğrultuda Braudel, iktisatçılardan ve ekonomistlerden “devreler”, “trendler”, “junklar”, “korelasyonlar”, “ara devreler”, “depresyon ve stagnasyon”, “dalgalanmalar”, “yüzyıllık trendler”, “kondratieff”, “enfasyon”; coğrafyadan “sıcaklık eğrileri”, “izoterm”, “ortalama sıcaklık”, “siklon”, “antisiklon”, “basınç”, “atmosfer”; sosyolojiden “toplumsal tabakalaşma”, “kültür dinamikleri”, “sosyal sınıflar”, “sosyal hiyerarşiler” gibi kavramlara ve konulara başvurur.

Türkiye’deki yerel tarihçilikte her ne kadar söylemde disiplinlerarası yöntem önemsenmişse de bu yaklaşımın gerektirdiği gibi çalışmaların oluşturulduğunu söylemek zordur. Birkaç istisna haricinde farklı disiplinlerin kavram ve teknikleri yerel tarih çalışmalarında yoğun olarak kullanılmamıştır. Tarih dışı disiplinlerin müstakil çalışmalarından da disiplinlerarası yaklaşımı karşılayacak ölçüde

ⁿⁿ Turan Gökçe’nin çalışmasında Necdet Tunçdilek’in *Kır İskânı* (İstanbul, 1988), Besim Darkot’un *Türkiye İktisadi Coğrafyası* (İstanbul, 1988), Ali Tanoğlu’nun *Beşeri Coğrafya* (İstanbul, 1969), Hilmi Karaboran’ın *Şehir Coğrafyası ve Şehirsel Fonksiyonlar* (Elazığ 1989) gibi eserler yararlanılan kaynaklardan sadece bazılarıdır.

^{oo} Bu karşılaştırmalı analizler için, Türkiye’deki yerel tarih çalışmalarında Braudel’in en çok kullanıldığı görülen *Akdeniz Dünyası*’nın Türkçe çevirisi değerlendirilmiştir. Bkz. Fernand Braudel, *2. Felipe Döneminde Akdeniz ve Akdeniz Dünyası I, II*, (çev. M. Ali Kılıçbay), Eren Yayıncılık, İstanbul 1990.

yararlanılmamıştır. Yerel tarih araştırmalarında bulunan tarihçilerle yapılan mülakatlara da yansıdığı gibi disiplinlerarası çalışma yerel tarih açısından önemli görülmüştür. Ancak uygulamadaki duruma bakıldığında, Türkiye'deki yerel tarih çalışmalarının genel olarak farklı disiplinlerin veri, kavram ve tekniklerini kullanma konusunda yeterince ilerlemediği anlaşılmaktadır.

5. Sonuç

1929 yılının başlarında bir tarih dergisi etrafında ortaya çıktığı zamandan beri Annales Ekolü, tarih ile diğer disiplinler arasındaki sınırların ortadan kaldırılması gerektiğini savunmuştur. Tarihsel konuların en iyi şekilde analiz edilmesi ve en doğru tarihsel açıklamalarda bulunabilmesi için tarih dışı farklı disiplinlerin kavram, teknik ve yöntemlerine başvurulmasını zorunlu görmüştür. Annales Ekolü öncülleri sadece sosyal ve ekonomik temalı tarihçiliği değil aynı zamanda disiplinlerarası çalışma yönteminin önemini de vurgulamışlar, eserlerinde bu önemi somut olarak ortaya koymuşlardır. Bu tarihçilerin öğrencileri olan sonraki kuşakların tarihçileri, çeşitli düzeylerde ve nitelikte söylemsel olduğu kadar pratik olarak da disiplinlerarası araştırmaya verdikleri önemi yerel tarih çalışmalarında yansıtmışlardır. Türkiye'de ise daha çok genel tarih nitelikli çalışmalarda bulunan başta Köprölü, Barkan, Akdağ, İnalçık gibi tarihçiler çeşitli derecelerde Annales Ekolü'nün konu seğimi ve metodolojisinden etkilenmişlerdir. Bu öncü tarihçiler bu etkinin belirli bir derecede yansmasıyla önemli araştırmaları kaleme almışlardır. Özellikle İnalçık, şehir tarihi çalışmalarında da bu etkiyi yansıtmış, şehir tarihi çalışmalarında öğrenciler yetirmiştir. Türkiye'de daha çok kaza, sancak monografi çalışmaları olarak ortaya çıkan yerel tarih çalışmalarında niceliksel ağırlığı ve niteliksel durumu farklı olsa da ve esasen çok yoğun olmamakla birlikte farklı disiplinlere başvurulduğu görülmektedir.

Genel olarak Türkiye'de 1939-1980 yılları arasında yazılmış ilk kuşak tarihçilere ait 7 çalışmanın % 57'sinde farklı disiplinlere en azından bir sayfada da olsa atıf yapıldığı görülmektedir. Ancak araştırmaların hacimlerine göre farklı disiplinlere yapılan atıflar sayısal olarak az olsa da, özellikle arkeolojinin kavramlarına başvurma eğilimi biraz daha fazladır. İkinci kuşakta yer alan ve önemli bir bölümü 1970-1995 yılları arasında yazılan 15 yerel tarih çalışmasında ilk kuşağa ait çalışmalara nazaran farklı disiplinlere daha fazla atıfta bulunulmaktadır. Yerel tarih çalışmalarının % 60'ında sayılı da olsa farklı disiplinlerden bahsedilmektedir. 1985-2000 yılları arasına yazılan üçüncü kuşağa ait 81 çalışmada bu oran oldukça düşmektedir. Bu oran çalışmaların %34,5'una denk gelmektedir. Ancak unutulmaması gerekir ki farklı disiplinlere atıfta bulunmakla farklı disiplinlere başvurmak, bu disiplinlerden yararlanmak farklı şeylerdir. Bundan dolayı yerel tarih çalışmalarında farklı disiplinlerin kavram, yöntem veya tekniklerine başvurulup başvurulmadığı, tarih dışı disiplinlerin eserlerine yönelip yönelmediği önem taşımaktadır. Sayılı da olsa farklı disiplinlerin kavramlarına başvuran tüm çalışmaların oranı ilk kuşakta % 57, ikinci kuşakta % 73, üçüncü kuşakta ise % 50'dir. Ancak bu eserlerin hacimlerine göre başvurulan kavramlar yoğun olmaktan uzaktır. Diğer yandan ilk kuşakta olduğu gibi ikinci kuşaktaki çalışmalarda da farklı disiplinlerin müstakil eserlerine fazla ilgi gösterilmemekte, çalışmaların dipnotlarında bu disiplinlerden gelen eserler yoğun bir şekilde yer almamaktadır. Yerel tarih çalışmalarının dipnotlarına yansıyan farklı disiplinlere ait eserlerin oranı ilk iki kuşakta olduğu gibi üçüncü kuşakta da genel olarak oldukça düşüktür. Bu oran ilk kuşakta tüm dipnotların % 0,9, ikinci kuşakta % 0,62 iken, üçüncü kuşakta ise % 0,71'ine denk gelmektedir. Bu bakımdan yerel tarih çalışmalarında diğer disiplinlere başvurma, farklı disiplinlerin verilerine ve yöntemlerine yönelme, Annales'ın "kutsadığı" disiplinlerarası çalışma yöntemine niceliksel olarak yakın değildir.

Özetle, Türkiye'de yerel tarih çalışmalarında farklı disiplinlerin kavram ve yöntemlerine başvurmada kuşaklar arasında değişkenlik olsa da genel olarak yoğunluk gözlemlenmemektedir. Çalışmaların çok azında disiplinlerarası çalışmanın öneminden, farklı disiplinlere başvurmanın gerekliliğinden bahsedilse de bunun çalışmalardaki somut olarak yansımaları yeterli değildir. Araştırmalarda farklı disiplinlere ait müstakil çalışmalardan yoğun olarak yararlanılmadığı gibi, tarih dışı disiplinlere ait kavramlara da yeterince yer verilmemektedir. Bunun anlamı Annales'ın çok önem verdiği disiplinlerarası çalışmanın, tarihçilerle yapılan mülakatlarda da yansıdığı gibi istisnalar haricinde yerel tarih araştırmalarında yeterince önemsenmediğidir. Tarih dışı disiplinlerin veri, yöntem ve teknikleri tarih araştırmasıyla yoğrulmayıp en iyi ihtimalle daha çok bu disiplinlerden zaman zaman bahsedilmekle yetinilir. Genel olarak yerel tarih çalışmalarında disiplinlerarası çalışmaya verilen önem söylemde kalmakta, belki bunun da bir uzantısı olarak farklı disiplinlerin eserlerinden yoğun yararlanılmamaktadır. Bu ise tarih dışı disiplinlerin kavram, teknik ve metotlarından da habersiz olunmasına kaynaklık etmektedir. Türkiye'de yerel tarih çalışmalarında farklı disiplinlere yeterince başvurulmamasında tarihçinin bu konuda öncülük olabilecek metodolojik çalışmalara ulaşamaması, tarih dışı farklı disiplinlerle ilgili okuma ve araştırmada bulunmayarak kolaycılığa kaçması, bu konuda özgüven eksikliğinden dolayı farklı disiplinleri değerlendirmede çekingen davranması, daha önceki araştırmaları otorite kabul ederek bu eserlerde başvurulan yöntemleri neredeyse bire bir kopya etmesi gibi faktörlerin etkili olduğu anlaşılmaktadır. Bir kez daha vurgulanabilir, Türkiye'de yerel tarih çalışmalarında sosyal, ekonomik, siyasi, idari vb. tarih temaları ele alınarak bütünselliğe ulaşılmaya çalışılmaktadır. Ancak tüm bu temaların daha iyi anlaşılıp açıklamasını sağlayacak farklı disiplinlerden yeterince yararlanılmamaktadır.

Kaynakça

- Adıyeko, N. (1994). *XIX. Yüzyılda milas'ın sosyal, demografik, ekonomik ve kültürel gelişimi* (Doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir). Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/>
- Akşit, O. (1983). *Manisa tarihi (mangesia ad sipylum) (başlangıçtan m.s 395 yılına kadar)*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi yayınları.
- Altunışık R., R. Coşkun ve diğerleri. (2007). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri- spss uygulamalı*. Sakarya : Sakarya Yayıncılık.
- Anaç, H. (2016). Georges duby'nin tarihyazımı üzerine yaklaşımları. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 3(9),1-35. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/>
- Ayan, E. (2011). Türk tarihyazımının evriminde annales kuramının yorumu. *Tarih Okulu- The History School*, 11, 75-101. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/>
- Baykara, T. (2007). *Selçuklular ve beylikler çağında denizli 1070-1520*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Burke, P. (2017). *Fransız tarih devrimi annales okulu (1929-2014)*. (Çev. Umut Yener Kara, Turgay Sivrikaya), İstanbul: İslık Yayınları.
- Burke, P. (1990). The annales in global context. *International Review of Social History*, 35(3), 421-432. Erişim adresi: <https://www.jstor.org/>
- Burke, P. (2010). *Fransız tarih devrimi: annales okulu*. (Çev. Mehmet Küçük), Ankara: Doğu Batı yayınları.
- Burke, P. (2007). *Modern avrupa'nın ilk dönemlerinde toplum ve ekonomiye giriş*. Ali Boratav (Der.) *Tarih ve Tarihçi Annales Okulu İzinde içinde* (s.19-33). İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Braudel, F. (1958). *Histoire et sciences sociales: la longue durée*. Annales. Histoire, Sciences Sociales, 13 (4), 725-753. Erişim adresi: <https://www.persee.fr/>
- Braudel, F.(1992). *Tarih üzerine yazılar*. (Çev. M. Ali Kılıçbay), Ankara: İmge Kitabevi.
- Braudel, F. (1993). *Grammaire des civilisations*. Paris: Flammarion.
- Braudel, F. (1979a). *Civilasiton matérielle, économie et capitalisme, xve –xvıııe siecle,tome ı: les structures du quotidien: le possible et l'impossible*. Paris: Armand Colin.

- Braudel, F (1979b). *Civilasiton matérielle, économie et capitalisme, xve –xviiiie siecle,tome III: le temps du monde*. Paris: Armand Colin.
- Bloch M, Lucien L. (1929). À nos lecteurs. *Annales D'Histoire Économique et Sociale*, 1(1), 1-2. Erişim adresi: <https://www.persee.fr/>
- Bloch, M. (1985). Tarihin savunusu ya da tarihçilik mesleği. (Çev. Mehmet Ali Kılıçbay). Ankara: Birey Toplum Yayınları.
- Boratav, A. (2007). Sunuş. Ali Boratav (Der.) *Tarih ve Tarihçi Annales Okulu İzinde* içinde (s.13-19). İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Bloch, M. (1982). *La société féodale*. Paris: Editions Albin Michel.
- Coşkun, Y. (2018). Annales tarihçileri arasında yeni eğilimler: annales hareketinin üç evresi üzerine bir değerlendirme. *Cappadocia Journal of History and Social Sciences*, 11, 321-327. doi: 10.18299/cahij.210
- Dağ, M. (2020). *Annales tarih ekolü ve Türkiye'de yerel tarih yazımı (1939-2000)* (Doktora tezi, Pamukkale Üniversitesi, Denizli). Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Demircan, H. (2000). *Osmanlı klasik dönemi Biga tarihi* (Doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara). Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Dosse, F. (2007). Ufalanmış tarih. (Çev. Işık Ergüden). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayını.
- Doğru, H. (1992). XVI. Yüzyılda Eskişehir ve Sultanönü sancağı. İstanbul: Afa yayınları.
- Emecen, F. (2013). XVI. Asırda Manisa kazası. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Ergenç, Ö. (2011). XVI. Yüzyılda Ankara ve Konya. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt yayınları.
- Faroqhi, S. (2014). Orta hali Osmanlılar-17.yüzyılda Ankara ve Kayseri'de ev sahipleri ve evleri. İstanbul: Türkiye İş Bankası yayınları.
- Febvre, L. (1946). A nos lecteurs, a nos amis. Face au vent: manifeste des 'Annales' nouvelles. *Annales. Histoire, Sciences Sociales*, 1(1), 1-8. Erişim adresi: <https://www.persee.fr/>
- Febvre, L. (1992). *Combat pour l'histoire*. Paris: Librairie Armand Colin.
- Febvre, L. (1949). Vers une autre histoire. *Revue de Métaphysique et de Morale*, 3/4, 225-247. Erişim adresi: <https://www.jstor.org/>
- Febvre, L. (1995). Uygarlık, kapitalizm ve kapitalistler. (Çev. M. Ali Kılıçbay). İstanbul: İmge Kitabevi.
- Febvre, L. (1906). Histoire et dialectologie. Aux temps où naissait la géographie linguistique. *Revue de Synthèse Historique*, XII, 249-269.
- Güneş İ., Yakut. K (2007). Osmanlı'dan cumhuriyette Eskişehir, 1840-1923. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi yayınları.
- Gökçe, T. (2000). XVI. ve xvii. Lazıkıyye (Denizli) kazası. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Göyünç, N.(1991). XVI. yüzyılda Mardin sancağı. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Harsgor, M. (1978). Total history: the annales school. *Journal of Contemporary History*, 13 (1), 1-13. Erişim adresi: <https://www.jstor.org/>
- Horn T. C. R., Ritter H. (1986). Interdisciplinary history: a historiographical review. *The History Teacher*, 19(3), 427-448. Erişim adresi: <https://cedar.wvu.edu/>
- Işıltan, F. (1960). Urfa bölgesi tarihi (başlangıçtan h. 210=m.825'e kadar). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını.
- İnalçık, H.(1960). Bursa: xv. asır sanayi ve ticaret tarihine dair vesikalar. *Bellekten*, XXIV (93), 45-99. Erişim adresi: <http://isamveri.org/>
- İnalçık H. (1978). Impact of the annales school on ottoman studies and new findings. *Review (Fernand Braudel Center)*, 1(3/4), 69-99. Erişim adresi: <https://www.jstor.org/>
- İnalçık, H. (1995). İstanbul: bir İslam şehri. *İslam Tetkikleri Dergisi*, 9, 221-242. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/>
- İnalçık, H. (2012). Kent, kentli ve tarih. Yusuf Oğuzoğlu (Yay. haz.). *Halil İnalçık'ın Bursa Araştırmaları* içinde (s.104-112). Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi yayınları.
- Katırcı, Ü. (2019). Yayın kritiği: tarihçilikte disiplinlerarasılık fırsat mı sınırlılık mı?. *Tarihyazımı*, 3 (1), 119-130. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/>
- Kılıç, O. (1997). XVI. ve xvii. yüzyıllarda Van. Van: Van Belediyesi Başkanlığı.
- Kırzioğlu, M. F. (1953). Kars tarihi 1.cilt (taş çağlarından Osmanlı imparatorluğuna değin ve ekleme 1534-1921 yılları kronolojisi). İstanbul: İşıl Matbaası.

- Koç, Y. (1989). XV. yüzyılda bir Osmanlı sancağının iskân ve nüfus yapısı. Ankara: Kültür Bakanlığı yayınları.
- Ladurie, E. Le Roy. (2002). Romans karnavalı- mumlar bayramında küller çarşambası'na 1579-1580. (Çev. Mehmet Ali Kılıçbay). Ankara: İmge yayınları.
- Ladurie, E. Le Roy. (2007). İnsan yokken tarih. Ali Boratav (Der.). *Tarih ve Tarihçi Annales Okulu İzinde* içinde (s.219-227). İstanbul: Kırmızı yayınları.
- Ladurie, E. Le Roy. (1965). René baehrel: une croissance, la basse-provence rurale. *Annales. Économies, Sociétés, Civilisations*, 20/6, 1268-1280. Erişim adresi: <https://www.persee.fr/>
- Louis, H. (1962). René baehrel-une croissance: la basse-provence rurale (fin xvie siècle-1789). *Population*, 17(3), 583-584. Erişim adresi: <https://www.persee.fr/>
- Lyon, B. (1987). Marc bloch: historian. *French Historical Studies*, 15(2), 195-207. Erişim adresi: <https://www.jstor.org/>
- Martal, A. (1999). Değişim sürecinde İzmir'de sanayileşme 19.yüzyıl. İzmir: Dokuz Eylül Yayınları.
- Metin, E. (2008). Prof. Dr. Halil İnalçık ile tarih, tarihçilik ve yerel araştırmalar üzerine bir söyleşi. *Çankırı Araştırmaları Dergisi*, 3(3). Erişim adresi: <https://www.researchgate.net/>
- Miroğlu, İ. (1990). Kemah sancağı ve Erzincan kazası (1520-1566). Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Özel, O, Çetinsaya G. (2002). Türkiye'de osmanlı tarihçiliğinin son çeyrek yüzyılı: bir bilanço denemesi. *Toplum ve Bilim*, 91, 8-38.
- Sönmez, E. (2010). Annales okulu ve türkiye'de tarih yazımı. İstanbul: Tan Kitabevi Yayınevi.
- Sakaoğlu, N. (1966). Kuruluşundan günümüze kadar cesmi cihan Amasra (coğrafi, ictimai ve turistik özellikleri ile 35 asırlık tarihi ve tarihi eserler). İstanbul: Latin Matbaası.
- Trevor-Roper H. R. (1972). Fernand braudel, the annales, and the mediterranean. *The Journal of Modern History*, 44(4), 468-479. Erişim adresi: <https://www.jstor.org/>

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

The predecessors of the Annales School, which came together around a journal titled "Annales d'Histoire Économique et Sociale (Annals of Economic and Social History)", which started to be published at the beginning of 1929, generally emerged as opposition to the dominant historiography style until their time. According to the school, historians should benefit from the data and methods of non-historical disciplines, study for a long time, be question-oriented, focus on all activities of the society, apply the comparative method, turn to different sources of history, and evaluate statistical data and analysis. In particular, interdisciplinary work has been one of the starting points of the Annales School. School historians recommended the use of methods, techniques and some inferences from disciplines such as geography, sociology, anthropology, economics, economics, statistics, psychology and linguistics, and demonstrated this with their practices. So much so that the Annales School started the historiography movement, which was effective in many countries of the world, with the call for the demolition of interdisciplinary walls. Annales School has influenced the historiography in many countries of the world, including Turkey. It is important to reveal the nature of the importance given to interdisciplinary work in the Annales School and local history studies in Turkey.

Research Purpose

In this study, it is aimed to reveal the importance given to the interdisciplinary method in the Annales School and local history studies in Turkey. It is understood that there is not much interest in historiography in general and local history methodology in particular, except for some important recent initiatives in Turkey. Interdisciplinary studies are also very limited.

In particular, studies dealing with the interdisciplinary method in local history studies in Turkey are not sufficient. It is thought that this study contributes to fill this gap.

Methods

In this article, the studies of Annales historians and 103 works written between 1939-2000 by 1st, 2nd and 3rd generation local historians in Turkey were examined by means of interview and document analysis, which is a qualitative research method. While selecting the local history works in Turkey, the most well-known cult works, which are considered as pioneers in the field of urban or local history, were taken into consideration. First of all, the history of the Annales School, the degree of importance of interdisciplinary work in the school and how it is handled are discussed, then local history studies in Turkey are examined in terms of interdisciplinary research method. In this context, in this study, it was questioned whether 103 local history works written between 1939 and 2000 by the first three generations of historians in Turkey benefited from non-historical disciplines. Various items were taken into account to measure the existence of the interdisciplinary method in the first three generations of local history

studies. First of all, it is discussed which disciplines are referred to in three generations of local history studies. It was also tried to determine whether they benefited from the concepts, terms and methods of different non-historical disciplines in local history studies, and whether the works of these disciplines were directly included.

Conclusion

The Annales School, which emerged in 1929, made it a priority to eliminate the borders between history and other disciplines.

Annales School considers it necessary to apply the concepts, techniques and methods of different disciplines in order to fulfill historical explanations in the best way possible. The Annales School has influenced the historiography in many different countries of the world with its innovations. In Turkey, historians such as Köprülü, Barkan, Akdağ, İnalçık were influenced to varying degrees by the subject selection and methodology of the Annales School. These historians gave importance to the consideration of different disciplines in historical researches and gave direction to historians after them. However, although there is variation between generations in applying the concepts and methods of different disciplines in local history studies in Turkey, density is not observed in general. Few of the local history studies mention the importance of interdisciplinary work and the necessity of applying to different disciplines. However, the concrete reflection of this in the studies is not enough. Studies from different disciplines are not used extensively, and the concepts of non-historical disciplines are not sufficiently included. This means that the interdisciplinary work that Annales attaches great importance to is not given enough importance in local history studies in Turkey. The data, methods and techniques of non-historical disciplines are not heavily involved in historical studies, instead, these disciplines are occasionally mentioned.

In general, the importance given to interdisciplinary work in local history studies remains in the discourse, and perhaps as an extension of this, the works of different disciplines are not sufficiently utilized.

EKLER

Ek-1: Üç Kuşağa Göre Merkez Edinen Yerel Tarih Çalışmaları

1. Kuşak Yerel Tarih Çalışmalarında Merkez Edinen Çalışmalar		
Yazar Adı Soyadı	Çalışmanın Başlığı	Çalışmanın İncelenen Örneği (Basım Yılı)
Çağatay Uluçay- İbrahim Gökçen	Manisa Tarihine Genel Bir Bakış	1939
Fikret Işıltan	Urfa Bölgesi Tarihi (Başlangıçtan H. 210=M.825'e Kadar)	1960
Halil İnalçık	Bursa: XV. Asır Sanayi ve Ticaret Tarihine Dair Vesikalar	1960
M. Fahrettin Kırzioğlu	Kars Tarihi 1.Cilt (Taş Çağlarından Osmanlı İmparatorluğuna Değın ve Ekleme 1534-1921 Yılları Kronolojisi)	1953
M. Tayyip Gökbilgin	XV. ve XVI. Asırlarında Edirne ve Paşa Livası Vakıflar-Mülkler-Mukataalar	2007
Nejat Göyünç	XVI. Yüzyılda Mardin Sancağı	1991
Oktay Akşit	Manisa Tarihi (Mangesia Ad Sipylum) (Başlangıçtan M.S 395 Yılına Kadar)	1983
2. Kuşak Yerel Tarih Çalışmalarında Merkez Edinen Çalışmalar		
Bahaeddin Yediyıldız	Ordu Kazası Sosyal Tarihi	1985

Bayram Bayraktar	Osmanlıdan Cumhuriyet'e Ayvalık Tarihi	2002
Enver Konukçu	Ardahan Tarihi	1999
Halime Doğru	XVI. Yüzyılda Eskişehir ve Sultanönü Sancağı	1992
Hüseyin Özdeğer	Onaltıncı Asırda Ayıntab Livası Cilt: 1	1988
İhsan Güneş, Kemal Yakut	Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Eskişehir, 1840-1923	2007
İsmet Miroğlu	XVI. Yüzyılda Bayburt Sancağı	1975
Mübahat S. Kütükoğlu	XV. ve XVI. İzmir Kazasının Sosyal ve İktisadi Yapısı	2000
Necdet Sakaoğlu	Kuruluşundan Günümüze Kadar Cesmi Cihan Amasra (Coğrafi, İctimai Ve Turistik Özellikleri İle 35 Asırlık Tarihi Ve Tarihi Eserler)	1966
Necmi Ülker	XVII. ve XVIII. Yüzyıllarda İzmir Şehri Tarihi 1. Ticaret Tarihi Araştırmaları	1994
Özer Ergenç	XVI. Yüzyılda Ankara ve Konya	2011
Zeki Arıkan	XV-XVI. Yüzyıllarda Hamit Sancağı	1988
Sabri Sürgevil	2. Meşrutiyet Döneminde İzmir	2009
Suraiya Faroqhi	Orta Hali Osmanlılar: 17.Yüzyılda Ankara ve Kayseride Ev Sahipleri ve Evleri	2014
Tuncer Baykara	Selçuklular ve Beylikler Çağında Denizli 1070-1520	2007
3. Kuşak Yerel Tarih Çalışmalarında Merkez Edinen Çalışmalar		
Abdullah Martal	Değişim Sürecinde İzmir'de Sanayileşme 19.Yüzyıl	1999
Adnan Gürbüz	Toprak Vakıf İlişkileri Çerçevesinde XVI. Yüzyılda Amasya Sancağı	1993
Ahmet Güneş	Tahrir Defterlerine Göre 16.Yüzyıl Başlarından 17.Yüzyıl Başlarına Kadar Kocaeli Sancağı	1994
Ahmet Gündüz	1523 (929 H) Tarih ve 998 No'lu Tapu Tahrir Defterine Göre Musul, Mardin, Çermik Harput ve Çemişgezek Sancaklarının Mukayeseli Tahlili	1993

Ahmet Kankal	Tapu Tahrir Defterlerine Göre 16.Yüzyılda Çankırı Sancağı	1993
Ahmet Nezihi Turan	XVI. Asırda Ruha (Urfa) Sancağı	1993
A. Latif Armağan	XVI. Yüzyılda Teke Sancağı: Tapu - Tahrir Defterlerine Göre	1996
Ali Yılmaz	Samsun Kazasının İdari, İktisadi ve Sosyal Durumu (1485-1520)	1990
Ali Rıza Soyucak	Konya ve Çevresinde Eşkiyalık Hareketleri (1640-1675)	1997
Aynur Ünlüyol	Şer'iyye Sicillerine Göre XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Balıkesir (1700- 1730)	1996
Ayşe Tosunoğlu	Tapu Tahrir Defterlerine Göre 16.Yüzyılda Kastamonu	1993
Behset Karaca	XV. ve XVI. Yüzyıllarda Teke Sancağı	1997
Cahit Telci	Ücra Yerde ve Deniz Kenarında İhtiyatlı Mahallede Bir Şehir Ayasulug	2010
Cemal Güven	18. Yüzyıl Sonlarında Niğde-Bor Bölgesinin, Sosyal, Kültürel, Mali, İktisadi Ve Askeri Durumunun Tahlili (387'Nolu Bor Şer'iyye Sicil Defterine Göre)	1996
Cevat Bakkal	Menemen Kazası XV-XVIII. Yüzyıllar	1994
Cihat Yıldırım	Milli Mücadele Döneminde İçel Sancağı	1998
Doğan Yörük	16. Asrın Başlarında Aksaray Kazası ve Kazanın İskânı	1996
Engin Berber	Yeni On binlerin Gölgesinde Bir Sancağ: İzmir (30 Ekim 1918-15 Mayıs 1919)	1999
Feridun Emecen	XVI. Asırda Manisa Kazası	2013
Galip Eken	Fiziki Sosyal ve İktisadi Açından Divriği (1775-1845)	1993
Göknur Göğebakan	XVI. Yüzyılda Malatya Kazası (1516- 1560)	1988
Hasan Ali Yavuz	56. ve 57. Şer'iyye Sicillerine Göre; 1777 - 1780 Yılları Arasında Amasya	1999
Hasan Moğol	Şer'iyye Sicillerine Göre XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Antalya	1990
Hüseyin Arıcı	71.No'lu Şer'iyye Siciline Göre Sinop ve Çevresinde Sosyal Hayat	1994
Haydar Çoruh	Temettüat Defterleri'ne Göre Erzurum Şehri (1260-1844)	1997

Hüseyin Çınar	XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Ayıntab Şehri'nin Sosyal ve Ekonomik Durumu	2000
Hüsnü Demircan	Osmanlı Klasik Dönemi Biga Tarihi	2000
İbrahim Kutlu	XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Konya Medreseleri	1992
İbrahim Öztürk	Niğde Sancağının İdari ve Demografik Yapısı (1868-1923)	1995
İbrahim Sezgin	XV. ve XVI. Asırlarda Gelibolu Kazasının Sosyal ve Ekonomik Tarihi	1998
İbrahim Yılmazçelik	XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Diyarbakır (1790-1840)	1995
İlhan Palalı	XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında Diyarbakır: Vilayet Salnameleri ve Mahalli Kaynaklara Göre, 1869 – 1905	1999
İrfan Purtul	Tahrir Defterlerine Göre XV. Yüzyıl Sonlarından XVI. Yüzyıl Sonlarına Kadar Akhisar (Pamukova) Nahiyesinin Sosyo-Ekonomik Durumu	1999
İsmail Cansız	Şer'iyye sicillerine göre 19.Yüzyıl Sonlarında Yozgat Sancağı	1997
İsmail Kıvrım	Konya Sancağı'nın Timar Düzeni (Kanuni Dönemi Sonları İle III. Murad Dönemi Başlarında)	1997
İsmail Hakkı Demircioğlu	1881- 1908 Döneminde Trabzon Sancağı	1996
Kamil Çolak	XVI. Yüzyılda İstanbul'da İhtida Hareketleri	2000
Kenan Ziya Taş	Tapu Tahrir Defterlerine Göre 16.Yüzyılda Bolu Sancağı	1993
Orhan Kılıç	XVI. ve XVII. Yüzyıllarda Van	1997
Oktay Karaman	Giresun Kazası (1850-1900)	1999
Ömer Demirel	Osmanlı Vakıf-Şehir İlişkisine Bir Örnek: Sivas Şehir Hayatında Vakıfların Bir Rolü	2000
Özer Küpeli	Tahrir Defterlerine Göre XV-XVI. Yüzyıllarda Homa Kazası	2000
Mehmet Taşt Demir	XVI. Yüzyılda Adıyaman (Behisni, Hısn-ı Mansur, Gerger, Kahta) Sosyal ve İktisadi Tarihi	1999

Mehmet İnbaşı	Osmanlı İdaresinde Tortum Sancağı 1549-1650	2008
Mehmet Emin Yolalıcı	XIX. Yüzyılda Canik (Samsun) Sancağın Sosyal ve Ekonomik Yapısı	1998
Mehmet Akif Erdoğan	XV. ve XVI. Yüzyıllarda Beyşehir Sancağı (1466-1584)	1989
Mehmet Karagöz	XVIII. Yüzyıl Başlarında Kayseri (1700-1730)	1993
Mehmet Kaya	1918-1950 Yılları Arasında Bursa Kazasının Sosyal ve Ekonomik Durumu	1999
Mehmet Öz	XV-XVI. Yüzyıllarda Canik Sancağı	1999
Mehmet Salih Erpolat	XVI. Yüzyılda Ergani Sancağı	1993
Mehmet Ali Ünal	XVI. Yüzyılda Harput Sancağı (1518- 66)	1989
Mehtap Akgül	XVI. Yüzyıl Arşiv Kayıtlarına Göre Alaiyye'nin Sosyal ve Ekonomik Hayatı İle Nüfus Ve İdari Taksimatı	1989
Muhittin Tuş	Sosyal ve Kültürel Açından Konya	2007
Mustafa Çolak	16.Yüzyıl Başlarında Merzifon Kazası (1515-1520)	1991
Mustafa Gülcan	Konya'da İctimai ve İktisadi Hayat (1675-1676)	1989
Mustafa Korkmaz	Şeriye Sicillerine Göre XVII. Yüzyılda Bor'da Sosyal ve Ekonomik Hayatı	1995
Naci Şahin	568 Numaralı Karahisar-I Sahib Şer'iyye Siciline Göre Afyon,	1998
Nazım Kuruca	XVI. Yüzyılda Kastamonu Sancağı Vakıf Tahrir Defteri (Tanıtım, Tahlil Ve Metin)	1995
Nurcan Abacı	Bursa Şehrinde Osmanlı Hukukun Uygulanması (17. yüzyıl)	2001
Nuri Adıyeke	XIX. Yüzyılda Milas'ın Sosyal, Demografik, Ekonomik ve Kültürel Gelişimi	1994
Pelin İskender	17. Yüzyılın İlk Yarısında Kastamonu Şer'iyye Sicili (2 Cilt)	1994
Sadi Süleyman Kucur	Mühimme Defterlerine Göre 2.Selim Devrinde Hamid Sancağı	1986
Salih Aynural	3. Selim Döneminde İstanbul'da (İktisadi Hayat 1789-1807)	1989
Saim Savaş	Bir Tekkenin Dini ve Sosyal Tarihi. Sivas Ali Baba Zaviyesi	1992

Selahattin Özçelik	XIX. Yüzyılda Honaz Kazasında Sosyal ve Ekonomik Hayat	2005
Sema Toprakeşenler	XVI. Yüzyılda Göynük ve Yenice-i Taraklı Kazaları	1994
Songül Akkoyun	1530 (H.937) Tarihli Tahrir Defterine Göre Darende Kazası	1992
Şaban Aydın	16.Yüzyılda Çankırı Merkezinin Sosyal ve İktisadi Yapısı	1997
İbrahim Solak	Kanuni Döneminde Elbistan Kazası	1996
Şenol Çelik	Osmanlı Taşra Teşkilatında İçel Sancağı (1500-1584)	1994
Temel Öztürk	XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Trabzon ve Kastamonu`da Fiyatlar	1998
Tahir Edoğan Şahin	Anadolu Tarihi Akışı İçerisinde (Siyasi, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Açıdan) Erzincan Tarihi 1	1985
Tahir Ögüt	18-19. Yüzyılda Birecik Sancağında İktisadi ve Sosyal Yapı	2013
Turgut İleri	Maarif Salnamelerine Göre 20. Yüzyıl Başlarında (1898-1903) Amasya'da Eğitim Ve Eğitim Kurumları	1998
Turan Gökçe	XVI. ve XVII. Yüzyıllarda Lazıkıyye (Denizli) Kazası	2000
Üçler Bulduk	XVI. Asırda Kara Hisar-ı Sahib Sancağı	1993
Volkan Ertürk	Yenişehir Kazasının Siyasi, İktisadi ve İçtimai Tarihi (1487 Mufassal, 1530 Muhasebe-i İcmal ve Kanuni Devri Vakıf Kaydına Göre	2000
Yılmaz Kızıltan	1591 Tarihli Tahrire Göre Erzincan	1986
Yılmaz Kurt	XVI. Yüzyılda Adana Tarihi	1992
Yunus Koç	XV. Yüzyılda Bir Osmanlı Sancağı'nın İskân ve Nüfus Yapısı	1989
Yusuf Küçükdağ	Lale Devrinde Konya	1989